

Взаємна відповідальність

Інструкція з виживання у новому світі

УДК ????

ББК ????

Міхаель Лайтман, Олександр Козлов, Анатолій Ульянов, Сергій Жданко, Костянтин Кальченко

Взаємна відповідальність: інструкція з виживання у новому світі. – М.: НФ «Інститут перспективних досліджень», 2012. – ????? с.

ISBN 978-5-91072-047-7

АНОТАЦІЯ ??????

ISBN 978-5-91072-047-7

© ARI Publishers, 2012

© НФ «Інститут перспективних досліджень», 2012

ARI

ЗМІСТ

[Передмова](#) 4

[Структура книги](#) 5

[Частина перша. Революція в серці](#) 6

[Новий світ](#) 7

[Природа і ми](#) 14

[Практичний шлях](#) 22

[Соціальна справедливість](#) 35

[Частина друга. Побудова нового суспільства](#) 41

[Криза як шанс](#) 42

[Пологові перейми нового світу](#) 45

[За планом Природи](#) 48

[Громадянська солідарність](#) 51

[Взаємна відповідальність](#) 54

[Економіка майбутнього](#) 57

[Зайнятість і свобода](#) 61

[Інтегральне виховання для дорослих](#) 64

[Ідеальне суспільство](#) 69

[Детальний зміст](#) 73

[Примітки](#) 76

ПЕРЕДМОВА

Рух громадського протесту, що почався 2011 року, поширився зі швидкістю лісової пожежі, вимагаючи соціальної справедливості, рівності, справедливого розподілу доходів, і, у деяких випадках, демократії.

Чому 1% населення світу володіє 40% усіх цінностей? Чому системи освіти всього світу виробляють нещасних і неосвічених дітей? Чому існує голод? Чому вартість життя неухильно зростає, при тому що будь-який продукт виробляється у кількості, достатній, аби забезпечити всіх жителів Землі, і ще залишиться? Чому дотепер існують країни, в яких людська гідність і соціальна справедливість – лише порожній звук? А найголовніше: коли і як ці викривлення будуть виправлені?

2011 року ці питання торкнулися сердець сотень мільйонів людей по всьому світу, і люди вийшли на вулиці. Заклик до соціальної справедливості виявився вимогою, здатною об'єднати навколо себе всіх – незалежно від кольору шкіри, релігії, національності чи статі, – адже всі ми хотіли б жити у суспільстві, в якому ми відчуваємо себе захищеними, довіряємо друзям і сусідам, і впевнені у майбутньому своїх дітей. У такому суспільстві всі будуть піклуватися про всіх. У ньому пишним цвітом розквітне взаємна відповідальність, що означає, що всі є гарантами добробуту кожного.

Однак яким чином досягти такої взаємної відповідальності? Як люди можуть бути переконані та впевнені у тому, що якщо завтра вони впадуть, хтось їх підтримає?

Пошук відповідей на ці практичні і непрості питання привів нас до рішення написати цю книгу. Тож, незважаючи на всі труднощі, ми віримо у те, що зміна можлива, і в те, що ми зможемо зрозуміти, як її здійснити. Саме з цієї причини книга, яку ви зараз тримаєте в руках, позитивна та оптимістична.

Поняття, з якими ви стикнетесь у ній, у чомусь здадуться вам знайомі. Багато з них набили нам оскому і, здавалося б, давно себе дискредитували. Особливо у ХХ столітті, а особливо в Росії. Ми хочемо поглянути на них по-іншому – головним чином, тому що ми відчуваємо, що сама пані Історія підштовхує нас до цього. Адже зараз у нас існує унікальна можливість прийти до глобальних змін мирним і безболісним шляхом. Ця книга постарається допомогти нам знайти цей шлях, міцно і впевнено стати на нього.

СТРУКТУРА КНИГИ

Книга складається з двох частин. Перша частина являє собою послідовний виклад пропонованих принципів та ідей. У ній наголошується на пояснення ситуації, обґрунтовується рішення і вимальовуються шляхи його реалізації. Ця частина опирається на численні експертні думки.

Друга частина являє собою вільне обговорення окремих тем та аспектів, порушених у першій частині.

Ми хотіли б сказати, що перша частина є основною, а друга – це додаток до неї, якби ідеї та погляд, викладені у другій частині, не були настільки важливі та оригінальні. З іншого боку, ми побоюємося, що друга частина, прочитана окремо без попереднього обґрунтування та послідовного пояснення, даного в першій, може завести читача у глухий кут. Тож давайте ми краще скажемо, що книга являє собою єдине ціле, і дві її частини при всій відмінності в їхньому методі і характері, доповнюють одна одну і нерозривні, як частини одного організму. Отже, дорогий читачу, ми, можна сказати, пропонуємо вам руку і серце. Отож вперед – ваша дама зачекалася!

ЧАСТИНА ПЕРША

РЕВОЛЮЦІЯ У СЕРЦІ

НОВИЙ СВІТ

«Ми всі в одному човні. Одна глобальна економіка. Наші долі разом піднімаються і разом опускаються. ... На нас лежить колективна відповідальність за здійснення стабільнішого і більш процвітаючого світу – світу, в якому кожна людина в кожній країні зможе повністю реалізувати свій потенціал» (1).

Крістін Лагард, директор-розпорядник Міжнародного Валютного Фонду (МВФ)

Хвиля протестів, що прокотилася по всьому світу 2011 року, змінила світ до невпізнання. Мільйони людей вийшли на вулиці у безлічі країн на всіх континентах – від «арабської весни» до руху «Захопи Уолл-стріт». При цьому, де б не вибухнула «соціальна буря», вимоги соціальної справедливості і рівності знаходили неодмінний відгук у народних масах – звісно, з поправкою на відповідну країну і її культуру. Люди почали вимагати вирішення своїх проблем. Вони бажали змін. Нерідко люди були не в змозі чітко сформулювати свої вимоги, однак сильне відчуття, що їх обділили, змушувало їх діяти, виходячи на вулиці і протестуючи, часто з ризиком для життя.

Чому виникли ці спалахи протесту? Чому вони відбулися саме у цей момент? Чому вони виникли майже одночасно, ніби підпалюючи один одного? Щоб зрозуміти, як працюють механізми в епоху загальної глобалізації, потрібно поглянути на стан людства ніби з пташиного польоту, не фокусуючись на його деталях.

«Озираючись назад, історики скажуть, що це був не звичайний час, а вирішальний момент – безпрецедентний період глобальних змін, час, коли закінчилася одна голова і почалася інша – для народів, для континентів, для всього світу».

Гордон Браун, історик, колишній прем'єр-міністр Великобританії,

Промова на банкеті на честь обрання лорда-мера лондонського Сіті, 11 листопада 2008 року

Відтоді, коли 2008 року почалася глобальна криза, стає все ясніше, що ми переживаємо переломний момент історії. Людям стає все важче підтримувати інститут сім'ї, темпи розлучень неухильно зростають (2), а молодь часто взагалі не бажає брати шлюб або створювати сім'ю (3). На тлі постійного зростання споживання алкоголю і наркотиків (4) зростає проблема насильства у сім'ї та за її межами. Система шкільного навчання на межі розвалу, очевидна криза довіри між учнями та вчителями (5). І річ тут не тільки і не стільки в падінні загального рівня освіти (6), а в тому, що ні середня, ні вища освіта не виховують з учня людину (7). Проблеми особистої безпеки стають настільки гострими, що у великих містах в те-

мний час доби люди часто бояться вийти з дому. По всьому світу пишним цвітом цвіте корупція. У світлі всього цього не дивно, що «майже 40% населення страждає психічними розладами» (8).

Протягом тисяч років і до останнього часу людство розвивалося з твердим переконанням, що наші діти будуть жити краще від нас (9). Це давало нам сили йти вперед. Сьогодні майбутнє вже не представляється нам у рожевому світлі, і немає нічого, що манило б нас за горизонт. Таке враження, що людство заблукало.

Перша ознака того, що ми збилися зі шляху, – це економічне становище. Починаючи з 2008 року, світ перебуває у затяжній економічній кризі. І гірше того, перспективи виходу з нього вельми туманні. Як застерігає один з найавторитетніших економістів світу Нуріель Рубіні, який свого часу передбачив настання глобальної кризи, «у короткостроковій перспективі нам необхідні великі стимулюючі заходи, інакше нам загрожує нова Велика депресія» (10). Йому вторить відомий фінансист та інвестор Джордж Сорос, який вважає, що світова фінансова система перебуває на межі економічного колапсу (11). А сер Мервін Кінг, керуючий англійським банком, резюмує: «Це найсерйозніша фінансова криза, яку ми спостерігаємо, принаймні, з 1930-х років, якщо взагалі не за всю історію» (12).

Невпинне падіння світової економіки хвилює нас, тому що воно стосується не тільки наших грошей. Економіка – це не незалежно існуюча мережа, що охоплює промисловість, торгівлю і банківські ресурси. Більше, ніж будь-що інше, вона є відображенням наших прагнень, наших сподівань, наших взаємин і того напрямку, в якому ми рухаємося. Тому, як буде показано далі, глобальна економічна криза вказує на фундаментальні проблеми суспільства, а точніше кажучи, на проблему людських взаємин.

**Слово «криза» з грецької означає «вихід», «рішення»,
«поворотний пункт» (13).**

Зв'язок між людьми в усьому світі за останні десятиліття надзвичайно зріс. Глобалізація створила потоки товарів, послуг, інформації і людей з одного місця в інше і стиснула світ до розмірів «глобального села». Ян Голдін, колишній віцепрезидент Світового Банку та директор Оксфордської школи Джеймс Мартін при Оксфордському університеті, сказав, що якби на один день його зробили диктатором світу, він заборонив би людям, які не вірять в глобалізацію, використовувати продукти, вироблені за кордоном або зроблені з матеріалів, привезених із-за кордону. Ці люди будуть нещасними. Вони не зможуть користуватися ні стільниковими телефонами, ні машинами, ні багатьма іншими речима (14).

Глобалізація зробила очевидним, що всі ми пов'язані і взаємозалежні, подібно шестерням в одному механізмі. Подія, що сталася на одному кінці планети, може мати безліч найрізноманітніших наслідків по всьому світу. Це прийнято називати «ефектом доміно».

Проблеми японської автомобільної промисловості прекрасно демонструють, що означає глобалізація в сучасному світі. Землетрус і цунамі, що обрушилися на Японію у березні 2011 року, порушили ланцюжок виробництва та експорту автомобілів та комплектуючих частин. Як наслідок цього, з одного боку, ціни на японські автомобілі, в тому числі і на російських ринках, підскочили на десятки і навіть сотні відсотків. З іншого боку, труднощі японських концернів були негайно використані дихаючими їм в потилицю конкурентами.

Ще один приклад взаємозалежності держав – це фінанси. Завдяки швидкій реакції фондових бірж і фінансових механізмів на економічні та політичні події фінансовий ринок став яскравим виразником глобалізації та інтеграції сучасного світу. Він є наочним показником взаємозалежності держав і фінансових структур. Державні облігації, куплені іншими країнами, пов'язують національні економіки, а насправді і цілі країни, нерозривними узами. Так, наприклад, для того щоб американці могли купувати китайські товари, китайський уряд змушений купувати американські облігації на суми в мільярди доларів. Це забезпечує швидке зростання китайської економіки і запобігає безробіттю.

Зовнішній борг США пройшов позначку у 15 трильйонів доларів і перевищує їх ВВП. Можна сказати, що весь світ підтримує високий рівень життя американців. Ніхто не думає, що США в недалекому майбутньому повернуть світу свій колосальний борг, але якщо уявити собі, що Америка раптом перестала б купувати іноземні товари, сотні тисяч виробництв мали б закритися і десятки мільйонів людей опинилися б без роботи.

«[Глобалізація] – це історія про нас, людей, яких переконали витратити гроші, яких у нас немає, на речі, які нам ні до чого, щоб зробити швидкоплинне враження на людей, думка яких нам байдужа» (15).

Професор Тім Джексон, автор книги «Процвітання без економічного зростання», в минулому відповідальний за економіку в комісії британського уряду з питань Сталого Розвитку

Інший приклад взаємозалежності – це криза Єврозони, що змушує Німеччину і Францію оплачувати програми порятунку та оздоровлення країн PIIGS (Португалія, Ірландія, Італія, Греція та Іспанія). І хоча, з одного боку, може здатися несправедливим, що німці змушені спонсорувати марнотратство греків, якщо подивитися глибше, чимала частина грошей, витрачених Грецією, пішла на оплату німецьких товарів, що дозволяло німецьким робітникам зберігати працевлаштування і платити податки. Таким чином, це представляється взаємовигідною угодою, де одна сторона допомагає іншій зберігати свою економічну міць, а та натомість рятує її у важкий момент (16). Так працює взаємозалежність.

Раніше світ являв собою безліччю непов'язаних між собою елементів, але зростаюча мережа глобальних зв'язків настільки скоротила відстані між нами, що в

один прекрасний день ми виявили себе, що живемо в новому, крихкому і непередбачуваному світі. Як резюмує у своїй книзі відомий англійський соціолог Ентоні Гідденс: «Погано це чи добре, нас заштовхують в рамки глобального порядку, суть якого ніхто по-справжньому не розуміє, але вплив відчуває на собі кожен» (17).

Самі того не бажаючи, ми перейшли з ситуації, коли кожен гребе у своєму маленькому човні, до ситуації, коли ми всі гребемо в одному глобальному човні і повністю залежимо один від одного. Практично це означає, що якщо ми всі не погодимося, в якому напрямку плисти, наш човен не зрушиться з місця або, у кращому разі, буде рухатися безладно. Уявіть собі мільйони людей, кожен з яких намагається гребти у своєму напрямку. Саме це ми спостерігаємо зараз як зниження темпів світового розвитку. При цьому у нас немає ні можливості повернутися в попередній ізольований стан, ні звільнитися від зв'язків, що скували нас по руках і ногах.

Щоб краще відчути ситуацію, уявіть собі одружену пару на межі розлучення. Поступово подружжя доходить до стану, коли все ще живучи в одній квартирі, вони вже більше не в змозі один одного терпіти. Стіни дають на них, змушуючи бути разом, але, одночасно з цим, зростаюча взаємна неприязнь розводить їх, змушуючи роз'їхатися. Саме це відбувається з нами. Подібно до цієї пари, ми ненавидимо один одного, але на відміну від неї ми не можемо роз'їхатися, тому що у нас немає іншої земної кулі.

«Оскільки взаємозалежність безпрецедентним чином поширюється на всіх нас, управління глобальними загрозами є великим викликом для людства. Сюди відносяться: зміна клімату; ризики використання ядерної енергії... терористична загроза... супутні наслідки політичної нестабільності; економічні наслідки фінансових криз; епідемії... а також панічні настрої, що раптово виникають, підживлюються ЗМІ, такі як недавня огіркова криза в Європі. Всі ці явища є частиною темної сторони глобалізованого світу: забруднення навколишнього середовища, інфекційні захворювання, нестабільність, взаємозв'язки, хвилювання, загальна для всіх крихкість... Взаємозалежність, фактично, є загальною залежністю – загальною схильністю до ризиків. Ніщо тепер не може бути абсолютно ізольованим, і «закордонних справ» більше не існує... Проблеми інших людей – тепер наші проблеми, ми більше не можемо дивитися на них з байдужістю або сподіватися отримати від них вигоду для себе» (18).

Хав'єр Солана, колишній Генеральний секретар НАТО

Щоб вижити у сучасному світі, ми маємо рахуватися з його глобальною та інтегральною природою у тому вигляді, в якому вона постає перед нами. І тут нам на допомогу приходить наука. Виявляється, в інтегральних системах немає нічого нового. Вся природа складається з таких систем. Людський організм – аналогія, яка буде супроводжувати нас впродовж всієї книги, – це прекрасний приклад такої системи. Усі органи і системи нашого організму пов'язані один з одним і взаємодіють у повній гармонії. Кожна клітинка і кожен орган тіла чітко знають свої функції і виконують їх в ім'я існування всього організму: легені поглинають кисень для всього організму, серце качає для нього кров, а печінка фільтрує її для загального блага.

У той же час кожен орган нашого тіла є також і споживачем, що отримує від організму все необхідне для свого функціонування. Проте, сенс існування кожного органу – не егоцентричний: він існує не заради власної вигоди, а для користі всього організму в цілому. Органи є частинами одного цілого, яке тільки взяте разом утворює єдиний, досконалий і правильно функціонуючий організм. Поза зв'язком з цим цілим неможливо було б зрозуміти сенс і мету існування кожного органу. Речовини, що надходять у кожен орган від всього організму в цілому, дозволяють цьому органу функціонувати, виконуючи свою конкретну роль по відношенню до організму, і реалізовувати закладений в ньому потенціал, віддаючи результати своєї діяльності всій іншій системі. Це і є основною умовою спільного існування.

Якщо ж одна з систем організму не функціонує правильним чином, організм приходить до стану, який називається «хворобою». Затяжна хвороба або загострення може призвести до колапсу всієї системи і смерті організму.

Глобалізація суспільства і зміни, що відбуваються у світі впродовж останніх десятиліть, свідчать про те, що людство поступово стає інтегральною системою, такою ж, як інші природні системи. Ось чому закони, що визначають взаємодію окремих частин в природних системах, тепер починають діяти і в людському суспільстві.

«XXI століття на відміну від [минулого] періоду... вже не є грою, в якій є переможці і переможені. Це скоріше століття вузлів, з'єднаних в численні мережі. Чим краще ці вузли пов'язані між собою, тим більше вони резонують з кращими ідеалами і принципами» (19).

Лудгер Кюнхардт, професор політології, глава Європейського Центру Інтегральних Досліджень при Боннському університеті

До недавнього часу ми відчували, що кожен з нас є більш-менш самостійною одиницею. Ми побудували суспільство, що дозволяє кожному досягати успіху самостійно, – навіть якщо іноді цей успіх приходив за рахунок інших.

Однак народжувана система зв'язків сигналізує нам про те, що цей підхід більше не працює. Стара система вичерпала себе і тому має пройти «апгрейд». Щоб

продовжувати жити і розвиватися, ми маємо почати працювати відповідно до нових вимог, що відповідають епосі глобалізації. А щоб це сталося, ми зобов'язані з'єднатися один з одним і почати працювати разом.

Фахівці у різних сферах вже давно намагаються пояснити нам, що старий світ розвалюється у нас на очах, і причина цього в тому, що він ґрунтується на езоповому підході, час якого минув. Новий світ вимагає від нас перебудови всіх наших систем і процесів на основі нових принципів – принципів кооперації та взаємної відповідальності, коли всі є гарантами добробуту кожного. У найближчі роки, для того щоб вижити, ми всі маємо навчитися працювати разом. Кожна людина, кожне суспільство, кожен народ і кожна країна мають навчитися працювати разом.

«Істинний виклик, кинутий нам сьогодні, – це як змінити наш спосіб мислення, а не тільки наші системи, інститути або установки. Нам потрібна уява, щоб зрозуміти як величезну перспективу, так і складність того взаємопов'язаного світу, який ми створили. ... Майбутнє за більшою глобалізацією, за більшою співпрацею і взаємодією між народами і культурами, за ще більшим спільним розподілом обов'язків та інтересів. Що нам потрібно сьогодні – це єдність, яка ґрунтується на нашій глобальній відмінності» (20).

Паскаль Ламі, Генеральний директор СОТ (Світової організації торгівлі)

Успішний вихід з нинішньої кризи залежить в першу чергу і головним чином від здатності змінити самих себе й адаптуватися до нових реалій. Саме тому народи в усьому світі починають міняти сталий образ своєї поведінки. Вони починають відчувати, що їхні уряди діють не так, як треба, і не в змозі вирішити їхні наболілі проблеми. Багато хто відчуває необхідність вийти на вулицю, щоб об'єднатися з тими, хто думає так само.

Всі вони говорять про різні проблеми – починаючи від демократії і ліберальних свобод в арабських країнах, безробіття і бюджетних скорочень в Європі і закінчуючи розшаруванням на 99% бідних і 1% багатих в Америці і проблемами корупції в Росії. Однак коли люди об'єднуються разом і протестують, вони знаходять якесь нове відчуття сили. Це відчувається у наметових містечках у Європі, в русі «Захопи Уолл-стріт» в США, на площах Москви і навіть у Єгипті, де люди постійно виходять на вулиці, тому що вони відчувають, що разом вони мають силу отримати все, що їм потрібно. Навіть якщо вони не можуть чітко висловити словами, чого саме вони хочуть, відчувається, що люди отримують велику насолоду від досвіду справжньої демократії, коли всі рішення приймаються спільно, а не через інтриги або політиканство.

Сам факт об'єднання протестуючих призводить їх до певної відповідності законам глобального світу. Саме ця відповідність надає рухам протесту таку силу, з

якою не можуть не рахуватися уряди та режими. Однак для того, аби домогтися справжнього успіху, ці рухи мають весь час залишатися у стані гармонії з законами глобалізації. Будь-яке рішення, котре надає перевагу одному сектору або групі населення над іншими, настільки ж егоцентричне, як і вся нинішня система, і тому заздалегідь приречене на провал.

Сьогодні будь-яка група тиску, що захищає лише власні інтереси за рахунок інтересів інших, може тільки посилити існуючу силову боротьбу і прискорити соціальну та економічну деградацію своєї країни. Новий стан світу змушує всіх нас, від простих громадян до можновладців, вирішувати свої проблеми, враховуючи інтереси один одного і ґрунтуючись на принципі взаємної відповідальності.

«Я запитав Далай Ламу, що є ключем до Миру? Він сказав: Думай в понятті Ми, не Мені або Я».

Кенро Ізу, відомий фотограф, засновник організації «Друзі без кордонів»

Новий світ вимагає революції наших відносин – не революції насильницької, а революції у серці. Це має відбутися з кожним з нас окремо і з усіма нами в цілому. У третій та четвертій главах ми обговоримо наявні у нас засоби, які дозволять нам зробити цю революцію. А зараз ми лише зауважимо, що мета цієї революції сприйняття – розширити нашу свідомість від «я» до «ми», витягнути кожного з нас зі своєї вузької та обмеженої клітини у величезну загальну сферу.

Немає сумніву, що ми живемо в особливий час. Взаємна відповідальність постає перед нами сьогодні як закон життя нового інтегрального світу. У наступному розділі ми побачимо, що крім того, що люди пов'язані між собою єдиною мережею, ми є ще і єдиним цілим з матір'ю Природою.

ПРИРОДА І МИ

«Людська істота – це частина цілого, що ми називаємо Всесвітом... Вона переживає себе, свої думки і відчуття, як щось ізольоване від решти, – свого роду оптична ілюзія свідомості. Ця ілюзія – подоба в'язниці, обмежує нас тільки особистими бажаннями і прихильністю до небагатьох найближчих до нас людей. Наше завдання – звільнитися з цієї в'язниці, розширивши коло свого співчуття та охопивши всі існуючі створіння і всю сукупність природи в її красі» (21).

Альберт Ейнштейн. 3 листа 1950 р.

Десь в надрах гігантського всесвіту лежить наша галактика. Усередині цієї галактики загубилася крихітна планета Земля. На її поверхні живуть маленькі створіння, – люди, – які хочуть кращого майбутнього.

Замість того щоб блукати у пітьмі, змінювати один режим правління на інший, і розбазарювати дорогоцінний час, давайте краще заглибимося у вивчення оточуючого нас світу. Можливо, це дасть нам краще розуміння того, куди веде нас природний розвиток природи, і, поки не пізно, ми зможемо краще йому відповідати. Адже в природі закладена найбільша мудрість.

Для цього давайте почнемо спочатку. Як свідчить наука, приблизно 13,7 мільярдів років тому стався Великий вибух. Особлива точка (в науці вона називається «сингулярною») з нескінченною енергією дала поштовх для розвитку нашого Всесвіту, і відтоді цей розвиток ніколи не припинявся.

Спочатку були лише окремі елементарні частинки. Потім вони почали об'єднуватися, утворюючи атоми, поки не досягли стійкого стану. Атоми з'єднувалися, утворюючи молекули. З об'єднання молекул утворилася основна одиниця життя, первинна клітина, яка в подальшому призвела до виникнення рослинної і тваринної форми життя. Цей розвиток відбувся як наслідок організації матерії шляхом її ущільнення і з'єднання завдяки взаємодії розрізнених елементів. В подальшому з'єднання між складними і навіть протилежними речовинами призвело до виникнення якісно вищих рівнів природи.

Всякий еволюційний процес включає в себе етапи індивідуалізації, конфліктів і суперництва, в результаті яких індивіди об'єднуються в загальну гармонійну систему. Весь процес розвитку життя на Землі доводить це. Мільярди років тому Земню кулю населяли бактерії. Вони розмножувалися, і це призвело до конкуренції за природні ресурси, такі як їжа й ареали проживання. Внаслідок цієї конкуренції виник новий організм, краще пристосований до умов навколишнього середовища, – колонія бактерій. Фактично, це єдине співтовариство, яке діє як одне тіло. Таким самим шляхом одноклітинні організми розвинулися в багатоклітинні аж до виникнення складних рослинних і тваринних організмів і, нарешті, людини. У кожного

окремого елемента є свій особистий інтерес. Суть еволюції полягає у тому, що розрізнені елементи, які мають особисті інтереси, з'єднуються в єдиний організм і починають діяти в загальних інтересах. Таке пояснення дає доктор Елізабет Саторіс, яка спеціалізується на дослідженні природних систем і їх еволюції (22).

Як прямий наслідок цього, той процес, в результаті якого світ став маленьким глобальним селом, не випадковий, а є природним етапом розвитку цивілізації в русі до досягнення загальної гармонії. У підсумку, як стверджує д-р Саторіс, сформується єдина система, всі частини якої будуть пов'язані відносинами рівноваги і співпраці. Криза, яку людство переживає сьогодні, – це обов'язковий етап на шляху формування єдиної загальнолюдської сім'ї, спільноти, яка забезпечить інтереси всіх, якщо тільки ми станемо його повноцінними частинами (23).

ВЗАЄМНА ДОПОВНЮВАНІСТЬ

«Відокремлювати частини від цілого є фундаментальною помилкою, помилкою атомізації того, що не треба атомізувати. Єдність і доповнення утворюють дійсність».

Вернер Гейзенберг, лауреат Нобелівської премії з фізики, батько нереалізованої німецької атомної бомби

Пильне вивчення природи дозволяє зрозуміти таємницю дивовижної єдності, що підтримує її існування. Річ у тому, що кожен елемент доповнює інший і служить йому. Це прекрасно ілюструється харчовим ланцюгом: рослини слугують їжею трав'яні тваринам, трав'яні тварини слугують їжею хижакам, а хижаки – суперхижакам. Тож, наприклад, рослини є їжею для комах, комахи – для гризунів, а ті, своєю чергою, є їжею для хижих птахів. Така мережа взаємозв'язків, що включає у себе кілька пов'язаних між собою харчових ланцюгів, називається харчовою мережею. Харчові мережі теж пов'язані між собою, створюючи величезну мережу взаємозв'язків, в якій кожен елемент прямо або побічно впливає на інші елементи харчової мережі.

Дослідження природи показують, що коли кожен елемент виконує свою функцію, це дозволяє екосистемі зберігати рівновагу між різними елементами всієї системи. Наприклад, група левиць, що полюють, завалить одну або дві особини з великого стада зебр, так щоб здобичі було достатньо для всього прайду (так біологи називають левиний клан), що включає у себе левів, левенят і самих левиць. Зазвичай, після того як всі тварини у прайді наїлися, прайд залишає колишнє місце, залишаючи залишки здобичі для гієн, орлів та інших пожирачів падалі. Таким чином зберігається рівновага, і поголів'я особин на рівні жертв не скорочується.

Відомий приклад взаємозв'язків у харчовому ланцюгу – це історія зі знищенням горобців у Китаї 1958 року. У рамках боротьби за урожай було знищено близько 2 мільярдів «шкідників». Через рік після кампанії урожай дійсно став кращим, але при цьому розплодилися гусениці і сарана, що поїдають пагони. Надалі врожаї

різко зменшилися, і в країні настав голод, в результаті якого загинуло понад 10 мільйонів чоловік (24).

Дієвий у природі принцип взаємного зв'язку добре видно на прикладі руху косяка риб. Виявляється, сильні і слабкі риби займають в косяку оптимальні для себе місця, що дозволяє всьому косяку плисти швидше (25).

У природі також існують механізми, що перешкоджають поширенню «обману». Цікаве дослідження зі світу рослин демонструє, що взаємовигідний обмін поживними речовинами між рослинами і грибами припиняється у той момент, коли одна зі сторін починає «обманювати» іншу. Вчені виявили, що рослини збільшують або зменшують кількість поживних речовин, що передаються грибам, в залежності від кількості хімічних елементів, який передається їм грибами. Між рослиною і грибами виникає замкнута система зв'язку, що не дозволяє одній зі сторін домінувати у процесі обміну корисними речовинами. Таким чином «обман» виявляється неефективним (26).

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ТА ЕКОЛОГІЯ

Отже, вся природа складається із взаємозв'язків, що створюють рівновагу, узгодженість та гармонію. Тож чому все-таки іноді природа виходить з рівноваги? Можливо, це вас неприємно здивує, але причина цьому тільки одна – ми, люди.

Нежива, рослинна і тваринна природа споживає, не порушуючи рівноваги. Її представники беруть у природи тільки те, що їм потрібно для свого існування, і не більше того – при цьому забезпечуючи іншим все, що їм потрібно від них. Ми ж ведемо себе по-іншому. Люди прагнуть експлуатувати один одного, і, гірше того, ми всі разом прагнемо жорстоко експлуатувати природу, причому настільки, що ми вже майже вичерпали її ресурси.

«Щоб далі жити так, як ми живемо зараз, потрібно дві планети... [Тому] щось, безумовно, зміниться в нашому світі, хочемо ми того чи ні. Питання лише в тому, наважимося ми на зміни добровільно або тільки коли нас дійсно стане трясти, коли почнуться конфлікти і війни, коли діяти доведеться в страшному поспіху» (27).

Харальд Шуман, журналіст, один з головних німецьких експертів з глобалізації

У глобальній перспективі людський рід перетворився в ракову пухлину на тілі природи, в пухлину, яка вбирає в себе все, що є навколо, абсолютно не рахуючись зі своїм оточенням. Чому людство поводить подібним чином? Тому що зрослий егоїзм привів нас до створення такої культури, в якій нормою є виробництво, агресивний маркетинг і споживання не з метою безбідного або комфортного існування, а для зовнішнього ефекту, напоказ.

В останні десятиліття розвилася промисловість непотрібних товарів, що постійно збільшує марнування земних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Все це не для задоволення дійсно існуючих людських потреб, а для задоволення жадібності і марнославства. Але такий стан речей не може більше тривати.

У листопаді 2011 року Міжнародне Енергетичне Агентство (МЕА) опублікувало новий дуже серйозний прогноз, який вказує на те, що через п'ять років клімат Землі може зазнати незворотні зміни. Цей прогноз спирається на публікацію результатів широких і багаторічних міжнародних досліджень з перевірки даних про глобальне потепління і однозначно стверджує, що йдеться про великомасштабне явище (28).

«Двері зачиняються. Я дуже стурбований: якщо ми не змінимо зараз те, як ми використовуємо енергію, ми вийдемо за межі того рівня, який, як кажуть нам вчені, є мінімально прийнятним для безпеки. Двері будуть зачинені назавжди», – говорить Фатіх Біроль, головний економіст МЕА. Якщо ми продовжимо поводити себе, як ні в чому не бувало, температура підніметься і зробить життя на земній кулі непридатним для людини, з частими природними катаклізмами, ураганами, засухами, хвилями спеки, вимиранням видів, повенями і підйомом рівня моря на два метри – що найсерйознішим чином вдарить по основним центрам концентрації населення.

Безвідповідальне ставлення до навколишнього середовища вже позначилося найбільш негативним чином на одному з основних аспектів нашого існування – на джерелах живлення. Чи знаєте ви, наприклад, що 75% рибальських районів дійшли до стану спустошення або небезпечного зношення (29), і що 40% земель, придатних для сільськогосподарського обробітку, серйозно деградували (30)?

Найсерйозніші побоювання викликає ситуація з нафтою. Ось що говорить фахівець з розробки каспійської нафти академік Ібрагім Гулієв: «Час абсолютної гегемонії вуглеводнів в історії цивілізації закінчується. Оптимісти запевняють, що найближчі 30–40 років турбуватися нема про що, але люди більш обізнані, а, отже, більш обережні називають цифру 10–15 років, не більше. За даними Міжнародного Енергетичного Агентства, видобуток нафти у світі постійно скорочується на 580-ти з 800 великих нафтових родовищ. За останнє десятиліття у світі було видобуто у два з гаком рази більше вуглеводнів, ніж міститься у знову відкритих родовищах. Відкриття нових родовищ трапляються все рідше і стають все більш дрібними» (31).

Щороку стан планети погіршується... У нас дуже мало часу. Від людства потрібні самопожертва та мобілізація, які можна порівняти лише з тим, що ми бачили під час Другої світової війни. Йдеться не про налагодження, ремонтування чинного механізму, а про фундаментальні зміни, які необхідно здійснити в найкоротші терміни (32).

«Оскільки тенденції, що ведуть світ до краю прірви, – це руйнування природних систем підтримки економіки і порушення клімату, саме ці тенденції мають бути повернені назад. Щоб зробити це, будуть потрібні виключно гострі заходи, швидкий зсув з моделі «бізнес як зазвичай»». (33)

Лестер Браун, один з найвпливовіших мислителів світу (за висловом газети «Вашингтон пост»)

У травні 2011 року держсекретар США Хіларі Клінтон, виступаючи в ООН, застерегла, що глобальна нестача продуктів харчування та накручування цін на продовольство можуть привести до масових заворушень і загрожують стабільності багатьох регіонів (34). Згідно з даними ООН, тільки протягом останнього року ще 44 мільйони людей потрапили за межу бідності внаслідок зростання цін на продовольчі товари. Сумно бачити, що разом з цим 30% обсягу виробленої у світі харчової продукції щорічно викидається у відро зі сміттям (35). В об'єднаному людському суспільстві, в якому найвищою цінністю стане взаємна відповідальність, ніхто не стане викидати їжу, коли хтось із членів сім'ї голодний.

Французький економіст Мішель Камдессю, який протягом 13 років перебував на посаді директора-розпорядника МВФ, пов'язує кризовий стан економіки та екології з відсутністю взаємної відповідальності, яке він розглядає як причину обох криз. «Те, що сталося, – це якась глобальна етична проблема. Протягом багатьох-багатьох років... ми висловлювали фінансовим діячам всі розумні застереження, аби урезонити їхні фінансові апетити, щоб вони дбали про суспільство, про своїх сусідів, – всі ці принципи були забуті. Ми маємо заново побудувати якусь глобальну етичну систему, якої немає. ... І той, і інший [фінансова та екологічна кризи] кореняться в переексплуатації природних ресурсів або економічних механізмів. Все це означає, що ми зобов'язані переглянути наші власні поняття; ми всі маємо усвідомити, що в майбутні роки на нас буде покладена велика відповідальність» (36).

І хоча проблема обмеженості земних ресурсів та екологічна загроза зрозумілі для всіх, ми як і раніше продовжуємо «доїти» Земну кулю і забруднювати навколишнє середовище без жодної на те потреби.

НА ШЛЯХУ ДО РІВНОВАГИ

«Раніше людина протистояла всій Природі. Тепер – тільки своїй власній» (37).

Денніс Габор, лауреат Нобелівської премії з фізики за винахід голографії

Суть природи у рівновазі. Саме до цього стану природа прагне привести всі свої елементи. Як випливає з фізичних законів, єдина причина руху будь-якої речовини або об'єкта – це прагнення до рівноваги. У неживій природі ми спостеріга-

емо це повсюдно. Саме прагнення до рівноваги викликає вирівнювання рівня атмосферного тиску і температури, що відчувається нами як вітер. Завдяки йому вода тече вниз, та існують річки. Завдяки прагненню до рівноваги Земля обертається навколо Сонця і відбувається безліч інших явищ, настільки природних для нас, що, зазвичай, ми над ними навіть не замислюємося.

У живій природі стан, до якого прагне прийти будь-який живий організм, називається гомеостазом. Це слово походить від двох давньогрецьких слів: «омойос», («подібний») і «стасис» («стояння»), – і означає здатність системи постійно підтримувати себе в стані динамічної рівноваги.

А що ж стосовно нас? Було б помилкою вважати, що ми не є частиною природи, що ми стоїмо вище від неї, і прагнення до рівноваги на нас не поширюється. На уроках природознавства у середній школі вчать, що екологія – це не тільки чиста вода або чисте повітря, а вся природа в її сукупності. І людина є її невід'ємною частиною.

«Людство має навчитися жити у злагоді з Природою, з її законами. Люди мають сприймати себе не панамі, а частиною Природи» (38).

М.М. Моїсєєв, академік РАН, великий фахівець у сфері механіки, прикладної математики і теорії управління

На людському рівні «перебувати в рівновазі» означає розширити нашу свідомість: від вузького і локального до всеосяжного і глобального. Ми маємо почати рахуватися з ближніми і з природою, а не тільки з самими собою, почати дбати про загальне благо, а не тільки про власний добробут. Адже всі ми – частини однієї великої системи.

ПОЛОГОВІ ПЕРЕЙМИ

«Сьогодні наше завдання полягає у тому, щоб готуватися в умовах системної кризи створювати цивілізацію, ... щоб нашу енергію і навіть взаємну ненависть переплавити в загальне творіння» (38).

Михайло Делягін, дійсний член РАПН, директор Інституту проблем глобалізації

Існує думка, що на зорі цивілізації людство вже перебувало у стані рівноваги з природою. Так це чи ні, сьогоднішній розвиток людського егоїзму ставить нас перед вибором однієї з двох можливостей. Перша можливість – це дати природі робити свою справу, поклавшись на «авось». Іншими словами, продовжувати сидіти склавши руки, і тільки коли смажений півень, нарешті, клюне нас, почати думати, як з цим бути. Суть цього підходу в тому, аби дати природі дотиснути нас до такого – швидше за все, дуже неприємного стану, коли ми самі зрозуміємо, що від нас вимагається.

Прихильники цього підходу мають усвідомлювати, що природа сувора і знижок нікому не робить. Коли має настати новий етап розвитку, можете навіть не сумніватися, що він настане, незважаючи ні на що. Якщо для цього змушені будуть вимерти якісь там динозаври, або гори і моря змушені будуть помінятися місцями, за цим справа не стане. Згадайте дитинство своїх дітей або молодших братів. Коли у них виходили молочні зуби, хіба біль, плач або благання зупинили природний хід розвитку?

Однак сьогодні у людства є й інша можливість. Ми можемо вільно й усвідомлено вибрати шлях, що веде до рівноваги і гармонії з природою. Цей шлях полягає в реалізації ідеї взаємної відповідальності, до того як біль став нестерпним. Тільки так можна уникнути непотрібних страждань.

Народи Землі можна порівняти з мішком горіхів. Негаразди, які тиснуть на нас зовні, утримують нас разом, однак всередині кожен закрився у своїй шкаралупі. Але більше так тривати не може – недостатньо відчувати миттєве згуртування і солідарність в час великої війни або загальної біди. Взаємна відповідальність має перетворитися у лейтмотив нашого життя.

Коли ми дійсно почнемо об'єднуватися так, як вимагає цього від нас Природа, людство прийде до стану рівноваги, і ми всі разом створимо новий рівень розвитку природи. Позитивні зміни, що відбулися в людському суспільстві, поширяться і на рівні неживої, рослинної і тваринної природи, адже, як нам уже зрозуміло, ми всі є частинами однієї інтегральної системи.

**«Всі речі є частинами єдиної системи, яку називають
Природою».**

Зенон Кітійонській, давньогрецький філософ, засновник стоїцизму

Різницю між нашим сьогоднішнім станом і тим, куди нас прагне привести Природа, можна проілюструвати на прикладі людського організму. Уявімо собі, що всі органи тіла раптом втратили зв'язок між собою. У цьому випадку вони просто перестануть виконувати свої функції. Замість того щоб відчувати весь організм, кожен орган буде відчувати лише себе рідного. Що тоді станеться з організмом, зрозуміло без пояснень.

Але ж це саме той стан, в якому ми перебуваємо сьогодні! Нас оточує безліч людей, але ми не відчуваємо, що всі ми є частинами одного живого організму. Однак якщо кожен з нас почне піклуватися про інших, так щоб всі разом ми доповнювали один одного, досить ймовірно, що з нами станеться той самий процес, який відбувається при правильному з'єднанні частин живого організму. З'єднання клітин тіла породжує вищий рівень буття, що якісно відрізняється від суми його складових частин, – наділений відчуттям і розумом людський організм. Подібно до цього наше об'єднання і взаємна відповідальність мають вивести нас на новий, гармонійний рівень розвитку людського суспільства.

Діти, намагаючись зібрати пазл, ростуть і розвиваються. Аналогічно цьому ми маємо спробувати уявити собі, у чому має полягати наш майбутній стан, і разом постаратися його побудувати. Ми маємо намагатися робити це знову і знову, поки у нас не вийде. Нам надається можливість справжнього творіння. Зі світу, в якому все життя – боротьба, ми зможемо перейти у світ взаємного доповнення та взаємного збагачення.

Але як перевести сказані нами красиві слова у практичну площину? Про це ми будемо говорити в наступному розділі.

ПРАКТИЧНИЙ ШЛЯХ

«Великий науковий проект ХХІ століття – спроба зрозуміти, яким чином людство як ціле виявляється більшим від суми складових його елементів, – тільки стартував. Немов дитя, що тільки прокидається, людський суперорганізм починає усвідомлювати себе, і це, безумовно, допоможе нам у досягненні наших цілей» (40).

Н. Крістакіс і Дж. Фаулер. «Зміни, пов'язані однією мережею»

У попередніх розділах ми описали зв'язки, що з'єднують сьогоднішній світ в єдину мережу, і переконалися, що вони є продуктом історії і розвитку природи. З'єднання в єдину мережу веде до того, що взаємна відповідальність стає головною формулою існування у новому світі.

Однак виникає питання, як цього досягти. Як практично перейти від сьогоднішнього стану, коли кожна людина дбає лише про себе, до стану, коли всі піклуються про всіх? Як змінити напрямок природного пориву нашої егоїстичної природи, яка завжди тягне «на себе», «під себе», на «від себе», до інших? Пам'ятаєте, як у Висоцького: «Землю тягнемо зубами за стебла на себе, під себе, від себе!»? Причому зробити це не на кілька секунд, а щоб це стало нашим постійним способом сприйняття світу.

Відповідь лежить у площині зміни системи суспільних цінностей.

Якщо ми вивчимо мотиви нашої поведінки, то виявимо, що найчастіше за нашими вчинками ховається бажання заслужити схвалення оточуючих нас людей. Схвалення суспільства окрилює нас, а його відсутність або осуд викликають прикристь або сором. Тому ми прагнемо діяти у відповідності до тих цінностей, які диктує нам суспільство.

Звідси випливає, що в той момент, коли нам вдасться змінити систему цінностей суспільства, в якому ми живемо, так щоб такі цінності, як відповідальність і турбота один про одного, стали наріжним каменем, – коли суспільство почне транслювати нам ці цінності, – кожному з нас не складе труднощів змінити своє ставлення до ближнього.

Коли суспільство буде цінувати людей відповідно до їхнього вкладу у нього, люди будуть природним чином прагнути піклуватися про нього і діяти на його благо. Тож, якщо знаки пошани і суспільні нагороди будуть присвоюватися не за той чи інший вид лояльності, а тим, хто дійсно піклується про суспільство, люди поступово стануть розглядати це як позитивну модель поведінки.

Вплив громадської думки

Естафета рухів протесту, яка потужною хвилею прокотилася по всьому світу 2011 року, наочно продемонструвала силу громадської думки. Від «арабської весни» і до Європи й Америки ці рухи великою мірою підживлювалися на першому

етапі соціальними мережами, а потім офіційними і традиційними ЗМІ. Як яскравий приклад – гасло «99% проти 1%» було мало кому відоме у США до початку акцій руху протесту «Захопи Уолл-стріт» у вересні 2011-го.

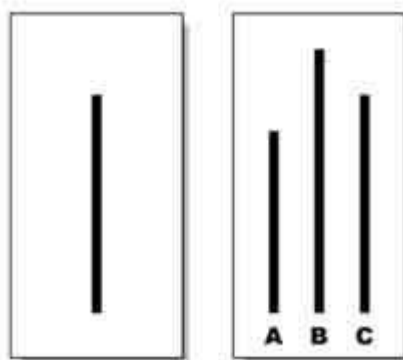
Відомий іспанський економіст Мануель Ескудеро, який займає посаду спеціального радника комітету ООН з розвитку бізнесу*, вважає, що в новому світі саме громадська думка є джерелом легітимності, тобто морального обґрунтування дії. «Але в сьогоденні, – пише він, – громадська думка створюється не тільки локальними або національними засобами масової інформації, а й, передусім, глобальними соціальними мережами» (41).

* United Nations Global Compact

СИЛА ОТОЧЕННЯ

Грецький філософ Аристотель ще у IV ст. до н.е. говорив, що людина – тварина соціальна. Це означає, що створивши оточення, яке транлює нові цінності, ми можемо передати їх як окремим людям, так і суспільству в цілому.

Вплив оточення на людину був науково доведений у XX столітті в цілому ряді експериментів. Найвідоміший з них – це експеримент американського психолога Соломона Аша, проведений ним 1951 року. У кімнаті сиділо 7 осіб, яким показували дві картки: на одній з них були зображені три лінії, на другій – одна. Таких наборів по дві картки було багато. Кожен раз випробуваний мав сказати, яка з трьох ліній на першій картці дорівнює по довжині лінії на другій картці. Однак річ у тому, що випробуваним був всього один, а решта шестеро були підставними особами, які в деяких випадках за домовленістю давали одну і ту ж неправильну відповідь. Експеримент переконливо довів, що у великому відсотку випадків люди йдуть за більшістю, навіть якщо це йде врозріз з їхньою власною особистою думкою (42).

1971 року в Радянському Союзі режисер-документаліст Фелікс Соболев зняв фільм «Я та інші» (43). Початкова мета фільму була показати, що в Радянському Союзі люди вільні, і досліди, на кшталт експерименту Аша, з ними не пройдуть.

Експерименти, що проводилися у процесі зйомок фільму, блискуче довели зворотне. Людина схильна до впливу оточення незалежно від статі, віку або політичної влади. Автори були особливо збентежені, коли в одному з експериментів, який спочатку призначався тільки для дітей, доросла людина слідом за групою сказала, що чорне це біле. У процесі цього експерименту випробуванням показували пірамідки двох кольорів: білого і чорного. Після того, як 6 чоловік (всі підставні) в один голос сказали, що обидві пірамідки білі, випробуваний повторив, що вони білі, причому ще двічі підтвердив це у відповідь на здивоване запитання психолога (44).

«Більшість людей навіть не усвідомлює своєї потреби підкорятися [суспільству]. Вони свято впевнені у тому, що слідує своїм власним смакам і схильностям, що вони індивідуалісти, що вони прийшли до своїх думок в результаті власних роздумів, а те, що їхні думки співпадають з думкою більшості, – чиста випадковість».

Еріх Фромм, психоаналітик, один з найбільш значущих мислителів ХХ століття, автор книги «Мистецтво любити»

Теоретично обґрунтувавши вплив суспільства на особистість, розглянемо це питання з точки зору практичного виховання. Наскільки істотним, – і жахливим, – може бути вплив оточення, світ спостерігав 2011 року в Норвегії. Як з'ясувалося, терорист, який холоднокрівно вбив 77 осіб, серйозно захоплювався вкрай жорстокими комп'ютерними іграми. Іншим його захопленням були телепрограми про серійних убивць. Після того, що сталося норвезьке телебачення припинило трансляцію програм, що містять жорстокість і насильство, а одна з великих торгових мереж вилучила з продажу ігри-«стрілялки». Паралельно з цим після багаторічної традиції прохолодного ставлення до інших норвезька газета «Верденс Ганг» організувала віртуальну демонстрацію за об'єднання всіх миролюбних держав, закличавши всіх людей взятися за руки та об'єднатися.

Питання тільки в тому, чому ми вчимося тільки на такому гіркому досвіді. Навіщо – і для себе, і для своїх дітей – ми створюємо середовище, яке впроваджує в нас такі цінності, як конфліктність і постійна конкуренція? Для чого дитячі ігри вчать дітей, як можна більше вбивати і якомога більше заробляти за рахунок інших? Адже ми самі собі ставимо підніжку, рубаємо гілку, на якій сидимо. Численні дослідження підтверджують, що пропаганда насильства і жорстокості в ЗМІ та в Інтернеті негативно відбивається на стані дітей в короткостроковому плані і може зумовити їх агресивну або надмірно сором'язливу поведінку в майбутньому (45). Невже дійсно, для того щоб ми прокинулися і зрозуміли, що так більше жити не можна, нам потрібні такі страшні уроки, як норвезький теракт?

«Не нейтральність потрібна від нас, а згуртування – згуртування загальної поруки, взаємної відповідальності,

**взаємодії... на це націлена робота з виховання серед
нашої молоді, а ще більше серед дорослих» (46).**

Мартін Бубер, філософ і педагог

Сучасні дослідження і наш життєвий досвід доводять, що «моє сьогоднішнє середовище – це моє завтрашнє «я»». Іншими словами, оточення формує людину. А оскільки ми є продуктом нашого оточення, якщо ми хочемо, щоб з нами відбулася будь-яка зміна, вона має, передусім, відбутися з суспільством навколо нас. Тому в той момент, коли ми побудуємо суспільство, яке визнає цінність взаємної відповідальності, цінність її автоматично підніметься і в очах кожного з нас.

Що ж потрібно зробити, щоб це сталося?

ТЕЛЕБАЧЕННЯ, ІНТЕРНЕТ І ВЗАЄМИНИ МІЖ ЛЮДЬМИ

Найшвидший і природний спосіб добитися бажаної переоцінки цінностей – діяти через основні канали, що формують сьогодні наш світогляд, тобто через Інтернет і через ЗМІ.

Щоб змінити суспільний настрій, треба постаратися змінити тематичну спрямованість ЗМІ. Сьогодні ми задовольняємося традиційними ЗМІ, які транслюють нам вихолощені або відверто шкідливі цінності. Нам потрібні інші медіа, які б наочно демонстрували марність і невігідність егоїстичного підходу до життя.

У нашій сьогоднішній дійсності нам не потрібні реаліті-шоу і розважальні програми, що сприяють росту людського егоїзму. Приємні розваги не мають опиратися на егоїстичний підхід. Можна придумати прекрасні програми, що демонструють взаємну залежність, турботу про інших і зв'язок між людьми, що приводить до успіху нового типу. Журналістські розслідування теж можуть показувати людей та організації, які діють на благо суспільства. Фільми, вистави, телевізійні програми, – все, що сьогодні існує, – все може перейти «на нову частоту», і це не погіршить якість контенту, а тільки покращить його.

Однак у сьогоднішній, аби привести до такого соціального зрушення, зовсім не обов'язково бути главою уряду або власником телеканалу. Якраз навпаки. Досвід останніх років наочно демонструє, що сьогоднішнє і правильна зміна проростає «знизу», ґрунтуючись на справжніх потребах людей. Інтернет, а особливо соціальні мережі, такі як «Facebook» або «ВКонтакте», дозволяють кожному з нас бути самостійним медіа-каналом.

Пишіть, фотографуйте, висловлюйте себе своїм індивідуальним, притаманним тільки вам, способом. Обговорюйте з іншими стан суспільства і світу, думайте разом, як налагодити між нами нові зв'язки, засновані на принципах взаємної відповідальності.

Паралельно з різними видами ЗМІ існує старий добрий канал зв'язку, названий «з уст в уста» або «сарафанне радіо». З'ясовується, що нові ідеї найкраще поширюються, саме коли ми говоримо про них один з одним. Вдома, на роботі, в

Інтернет-мережі або в будь-якому іншому місці. Такий спосіб розповсюдження інформації вже давно використовується піарниками і маркетологами. Реклама і просування товарів за методом «з уст в уста» («сарафанний маркетинг», «вірусний маркетинг», «управління чутками») в наше технологічне століття виявляються настільки ефективними, що останнім часом на цю тему з'явився цілий ряд досліджень і книг – як російських, так і зарубіжних (47). Як вважають фахівці, ефективність усного поширення ідей пов'язана, з одного боку, з інформаційною переважністю, а з іншого – з біологічно обумовленою потребою людей звертатися за допомогою до своєї спільноти.

Професор Ніколас Крістакіс з Гарвардського університету, який увійшов 2009 року у список ста найвпливовіших людей планети, вважає, що ми «заражаємося» соціальними явищами. Якщо ми навчимося їх правильно розуміти, ми зможемо багато чого змінити у нашому суспільстві. Потрібно тільки правильно використовувати зв'язки між людьми і соціальні мережі. Як ви думаєте, наскільки ми схильні до впливу нашого оточення? Дивно, але якщо людина з вашого близького оточення почала курити, ваші шанси почати курити підвищуються на 61%. З іншого боку, людина, яка кинула курити, на 67% підвищує шанси того, що кожен з її кращих товаришів теж кине курити. А якщо ви страждаєте від зайвої ваги, 57% ваших товаришів теж підстерігає ця проблема.

Такі висновки професора Крістакіса і його співавтора професора Дж. Фаулера з Каліфорнійського університету, засновані на багаторічних статистичних даних, зібраних в американському містечку Фремінгем. Унікальна вибірка охоплює близько 5 тисяч осіб впродовж 50 років, починаючи з 1948 року. Спочатку Фремінгемське дослідження було задумано урядом США для дослідження факторів ризику серцево-судинних захворювань. Однак наткнувшись на «золоту жилу», талановиті вчені розкрили закономірності, що далеко виходять за рамки як тривіальної статистики, так і власне медицини. «Заразними» виявилися не тільки фізичні зміни, а й стани духу. «Заразним» виявилось відчуття щастя. З'ясувалося, що «соціальний вірус» не зобов'язаний передаватися прямим знайомим або друзям. Він може передаватися через третю ступінь знайомства (друзі друзів друзів).

Дослідивши реальні соціальні мережі між людьми, Крістакіс приходять до висновку, що ми утворюємо їх, тому що вигода від взаємопов'язаного життя переважає витрати. Він каже: «Якби я був весь час жорстокий до вас... або засмучував би вас... ви порвали би зв'язок зі мною, і мережа би розвалилася. Таким чином, для того щоб мережа була стійкою і процвітала, потрібно розповсюджувати добрі і хороші речі. Точно так само соціальні мережі необхідні для розповсюдження добрих і хороших речей, таких як доброта і щастя, і альтруїзм, і різні ідеї... Я думаю, що соціальні мережі у своїй основі пов'язані з добротою, і я думаю, що світ зараз потребує більшої кількості зв'язків» (48).

РОЗ'ЯСНЕННЯ, УСВІДОМЛЕННЯ І ОДУЖАННЯ

У попередньому розділі ми говорили про те, як підвищити суспільне значення принципу взаємної відповідальності «знизу». Однак не слід нехтувати і можливостями ознайомити з ним суспільство «зверху». Один із способів – звернутися до експертів, таких як Крістакіс і Фаулер, які, як і ми, вже виявили нову тенденцію, і запропонувати їм «дружити», тобто об'єднатися і створити центральний роз'яснювальний орган, відповідальний за впровадження нових цінностей в існуючі системи виховання, освіти і культури.

Звісно, що необхідно буде створювати новий контент, який дозволить нам всім, від малого до великого, поступово познайомитися з новим світом та обумовленою ним новою системою відносин. Зрозуміло, треба буде заново будувати програми навчальних закладів усіх рівнів – від дитячих садків і до університетів. Не виключено, що доведеться виділяти спеціально відведений робочий час, щоб люди могли знайомитися з новим світом і його правилами гри «без відриву від виробництва».

Паралельно з цим необхідно буде розробляти способи роз'яснення, що апелюють до безпосереднього живого досвіду учасників. Сюди відносяться семінари, ігри для дорослих і дітей, свята і фестивалі, і будь-які інші акції, здатні дати людям відчуття ідеї нового світоустрою. Нам доведеться закликати на допомогу всю людську культуру, всі види мистецтв – все, що допоможе включити відчуття та уяву, і дасть людям відчуття, який величезний потенціал насолоди, щастя і радості закладений у нашому об'єднанні. Згодом ми зможемо спостерігати, як між нами поступово виникають якісь нові, загальні для всіх, все наростаючі хвилі тепла і доброти...

Ще один потужний інструмент – це суспільна дискусія. Такі дискусії дозволять обговорити і виявити відсутні або «неправильні» системи і процеси, які для успішної реалізації принципів взаємної відповідальності потрібно буде створювати або реорганізувати. Подібні дискусії можуть проводитися на будь-яких рівнях людських взаємин – починаючи від сім'ї, двору, робочого колективу або бізнесу і закінчуючи рівнем країни або навіть міжнародною ареною. Місце проведення таких дискусій може бути від вітальні у вашому домі і конференц-кімнати на роботі – до міської площі, будь-якого медіа-форуму, парламенту або навіть ООН.

Головний принцип таких дискусій простий: ми намагаємося прискорити процеси і вирішити проблеми на основі принципів взаємної відповідальності. Йдеться про справжнісінький процес одужання, в ході якого має змінитися робота всіх найважливіших існуючих механізмів – таких як промисловість і виробництво, торгівля, охорона здоров'я, освіта, банки, урядові установи.

Припустимо, якесь підприємство вирішить перейти на наступний рівень і пройти процес адаптації до нового світу. Воно запросить фахівця, який познайомить працівників з ідеями взаємної відповідальності і допоможе їм разом придумати, як на практиці впровадити ці ідеї в їхній повсякденний робочий процес. Ре-

зультат такої допомоги ззовні може бути дуже істотний. Йдеться про покращення взаємин між працівниками, зростанні задоволеності роботою і колективом, покращення виробленої продукції або послуг, позитивні зрушення у взаєминах з постачальниками і замовниками, і так далі.

Інформація для роздумів. У всякій сфері та у всякому місці проблеми не виникають просто так – вони свідчать про нагальну потребу ввести в систему наших відносин зв'язку взаємну відповідальність. Адже те, що потребує оздоровлення, – це наші взаємозв'язки.

ЗАЙНЯТІСТЬ І НАВЧАННЯ

«Стає все більш очевидним, що у всьому світі для подолання кризових ситуацій у розвитку людини необхідні, передусім, не трансформації суспільних структур, в яких би формах – революційних або еволюційних – вони не проходили, але щось набагато складніше: глибокі зміни у свідомості та поведінці сучасної людини...» (49).

Професор Б.Л. Вульфсон, член-кореспондент РАО, один із засновників порівняльної педагогіки

Необхідність налагоджувати нові зв'язки в людському суспільстві, крім усього іншого, допоможе нам впоратися із загальносвітовою проблемою безробіття, яка останнім часом стає все гострішою.

За даними Міжнародної організації праці (МОП), рівень безробіття у світі досяг найвищої позначки в історії і склав 200 мільйонів чоловік. «Не дивлячись на енергійні зусилля урядів, криза зайнятості не слабшає, і кожен третій працівник у світі – або близько 1,1 мільярда людей – або не має роботи, або живе у бідності, – говорить Генеральний директор МОП Хуан Сомавія. – Необхідно, аби створення робочих місць в реальній економіці стало нашим головним пріоритетом» (50). За прогнозами МОП, у найближчі 10 років на ринок праці вийде ще 400 мільйонів чоловік, і, таким чином, в найближче десятиліття нам необхідно створити 600 мільйонів робочих місць.

Більше всіх від кризи зайнятості страждає молодь. Так, у 2011 році без роботи опинилися 75 мільйонів молодих людей віком від 25 років. Причому, як наголошується в офіційній доповіді МОП, «судячи з нинішнього стану справ, надій на помітне покращення перспектив зайнятості [молоді] найближчим часом практично немає».

Зростаюче безробіття має безліч негативних наслідків: труднощі у створенні сім'ї, збільшення числа розлучень, соціальна незахищеність, депресія, хвороби, злочинність і соціальні хвилювання.

Молоді люди з вищою освітою бояться, що їх вчили жити у світі, якого більше немає. І ці побоювання небезпідставні. Один з кращих європейських соціологів, професор Ульріх Бек, вважає, що «масове безробіття, яка струшує Європу, ... не є

«кризою», оскільки повернення до повної зайнятості являє собою фікцію». На його думку, «ми маємо справу з трансформацією основ, зміною форми, проривом у невідомий світ глобальності, а не з «катастрофою» або «кризою», якщо поняття кризи по суті має на увазі, що ми можемо повернутися у status quo ante [тобто минулий стан], за умови що будуть прийняті «правильні» (читай «звичайні») заходи» (50).

Хочемо ми того чи ні, логіка розвитку «кризи» призведе до скорочення зайвого виробництва і до усвідомлення того, що значній частині населення світу просто немає місця на ринку праці. Що ж у такому разі будуть робити безробітні? Сидіти вдома і занурюватися в депресію? Але ж таким чином суспільство дуже швидко прийде до занепаду, і ситуація стане вибухонебезпечною і вийде з-під контролю!

Вихід полягає у тому, що ті, хто виявилися незатребуваними на ринку праці, мають бути включені у навчальний процес, який буде гарантувати їм певну стипендію. Ці люди будуть вивчати новий світ і знайомитися з необхідністю прийти до взаємної відповідальності у суспільстві і до рівноваги з природою. Слухачі набудуть реальних інструментів, які в подальшому дозволять їм утримуватися в рамках збалансованого місячного бюджету і гарантують стабільність у сім'ї, при цьому особливу увагу буде приділено ролі батьків. Не обмежуючись теорією, навчання буде включати найрізноманітніші практичні вправи, що навчають людей основним навичкам, необхідним для виживання в інтегральному світі, – таким як суспільна солідарність, врахування інтересів інших та охорона навколишнього середовища.

Навчальний курс буде мати статус зайнятості і, як варіант, може бути пройдений у віртуальному середовищі навчання. Частина часу при необхідності, як давно вже запропонував У. Бек, може бути присвячена суспільно-корисним роботам (51). Очевидним чином, стипендія виплачуватиметься лише за умови, що людина буде дотримуватися встановлених громадських та навчальних норм.

Згодом частина слухачів курсу почне самостійно виробляти контент нового типу – писати статті, знімати фільми, придумувати ігри та тренінги і навчати інших. Адже у кожній людині закладено щось індивідуальне, властиве тільки їй одній і робить її внесок у суспільство унікальним. Поступово все більше і більше людей розкриють у собі творчий потенціал виробництва контенту і виховання цінностей нового світу. Вони внесуть свій вклад у поширення та впровадження нових цінностей по всьому світу.

Таким чином виникне рівновага між тими, хто виробляє для нас те, без чого дійсно не можна обійтися, і тими, хто піклується про процвітання суспільства і сприятливу атмосферу в ньому. Замість того щоб половина людства впала в вимушене неробство, безвихідь і депресію, люди отримають можливість соціальної творчості і моральне задоволення.

«Як багато людей на смертному одрі поскаржаться, що не працювали ще більше або недостатньо підвищили цінність своїх активів, і скільки людей подумає: «Як

шкода, що я так рідко ходив на футбол, прочитав дітям так мало книг, так мало бував на природі»? Щоб цього не було, потрібна модель росту, що дає нам більше часу, аби отримувати від життя задоволення, але при меншому обсязі матеріальних цінностей» (52).

Пол Гілдінг, «Великий перелом»

Дивлячись вперед, можна з упевненістю сказати, що життя через декілька років буде виглядати зовсім інакше. Сьогодні людям нема коли жити. Ми живемо на бігу, з роботи прямо в ліжку, і так по колу. Це сучасне рабство. Але коли виробництво скоротиться, і нам не треба буде працювати так багато годин, у нас звільниться дорогоцінний час, який ми зможемо вкласти у розширення нашої свідомості і в розвиток суспільного життя іншого, нового типу. І тоді почнеться справжнє зростання – зростання по-справжньому добрих взаємин між нами.

ПРИНЦИПИ ІНТЕГРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

«Виправити світ – означає виправити систему виховання».

Януш Корчак, видатний польський педагог, письменник і громадський діяч

Дотепер ми говорили про доросле суспільство і навчання для дорослих. Однак у довгостроковій перспективі найважливішим аспектом побудови нового суспільства, безумовно, є виховання нового покоління. І хоча це дещо веде нас у бік від основної лінії цієї глави, ми визнали доречним представити тут основні принципи дитячого виховання у новому світі.

Почнемо з головного. Мета шкільного навчання не має обмежуватися передачею дитині суми знань для успішної здачі іспитів на атестат зрілості. Школа має навчити дитину бути людиною – людиною, яка розуміє, в який світ вона вийде; людиною, що володіє всіма необхідними засобами для подолання тієї відчуженості та байдужості один до одного, які панують сьогодні у світі дорослих; людиною, здатною створити справжні міцні взаємини з іншими людьми.

Як це зробити на практиці? Потрібно організувати для дітей здорове і позитивне соціальне середовище. Замість того щоб виховувати в дітях конкуренцію за кращі оцінки, ми маємо допомогти їм створити у своєму середовищі суспільство, в якому кожна дитина була би пов'язана з іншими, в якому панувала би атмосфера товариства і рівності. Можна, наприклад, змінити традиційний спосіб розташування учнів і вчителя у класі, і замість того, щоб сидіти за рядами парт, вільно розміститися в одному загальному колі. Можна використовувати не тільки фронтальну форму навчання, а й додати до неї ще навчання через гру. Це дозволить дітям відчувати ту силу і відчуття приналежності до єдиного цілого, які дає атмосфера єдності.

Метод кооперативного навчання, або навчання у співпраці, не є чимось принципово новим. Перші експерименти з його застосування були проведені 1898 року. Відтоді було виконано близько 600 наукових робіт і понад сто порівняльних досліджень. Як пишуть дослідники цього методу з американського університету Міннесоти, «порівняння навчання у співробітництві з індивідуальним і «змагальним» дозволяє зробити висновок про те, що в більшості випадків воно забезпечує:

- більш вищі досягнення і велику результативність;
- більш відповідальне та уважне ставлення один до одного;
- психічне здоров'я учнів, які здобувають не тільки навички роботи в колективі, а й відчуття власної гідності» (54).

У цьому контексті ми хочемо трохи зупинитися на ролі вчителя. Його функція полягає не тільки в тому, щоб задавати матеріал і давати дітям освіту, – передусім, він має бути вихователем. Він має сприйматися дитиною, як великий товариш, тобто не як грізний учитель, а як учитель-товариш. Вихователь, який сидить з дітьми в одному колі, спілкується з ними на рівних. Його перевага не підкреслюється. Навпаки, вона майстерно переводиться у питання, що направляють дітей на самостійне розкриття знань в процесі спілкування між собою. Вони вчаться вести бесіду і дискусію, як рівні, які не завжди погоджуються один з одним, але завжди поважають один одного. Це дозволяє кожному висловлювати свої потаємні думки і висловлювати закладену в ньому індивідуальність. Таким чином діти розширюють своє світосприйняття, включаючи в нього в тому числі і думки, відмінні від їх власних. А тоді і те знання, до якого веде їх вихователь, сприймається ними на якісно іншому, набагато значущому рівні.

Спосіб розсаджування дітей по колу, коли вихователь сидить між ними, допомагаючи їм набути навичок продуктивного спілкування один з одним в процесі обміну інформацією, відчуттями, думками та міркуваннями, спрямований на те, щоб привести дітей до теперішньої єдності, яка в жодному разі не скасовує їх відмінностей. Ця єдність, так само як і дуже сильне бажання зберегти його, стає для дітей невід'ємною частиною їх системи цінностей.

Вища цінність у класі – це вже не персональний успіх кожного щодо інших (що неодноразово змушує дітей радіти чужій невдачі і відчувати загрозу через чужий успіх), а загальний успіх всіх разом. Успіх кожного обумовлений тепер мірою його допомоги іншим.

До кожної вікової групи варто прикріпити вихователів з числа дітей старших від них на два-три роки. Як показують психологічні дослідження, від таких наставників діти вчаться найкраще. Вони дивляться на них, як на «справжніх дорослих», і бачать в них зразок для наслідування. Старші діти від цього теж виграють. Такий розклад дуже сприяє їхньому розвитку, тому що тепер вони мають вчитися, щоб виховувати молодших і бути для них прикладом. У підсумку ми виграємо подвійно.

Важливий елемент виховання – симуляції суду. Діти в супроводі дорослих розбирають ситуації, які реально відбулися з ними або вигадані, що демонструють різні негативні якості і схильності, такі як заздрість, ненависть, владолюбство, обман і так далі. При цьому вони вчать, як правильно будувати конструктивну критику, – кожен щодо себе і своїх товаришів, і всі разом – щодо всього колективу. Розбір «судових справ» являє собою розумну рольову гру, в якій учасники вивчають «справу» і її обставини. Вони шукають відповіді на питання: чи правильно повів себе у цій ситуації «відповідач»? А як би я повів себе на його місці? Це прищеплює дитині звичку до аналізу своїх вчинків і до самокритики.

Обговорення реальних ситуацій, які виникають між дітьми, привчає їх бачити себе з боку. Вони починають розуміти, що інші мають право на власну думку, і що добре і правильно, коли про один і той самий предмет у кожного є своє власне судження. Регулярно ставлячи себе на місце іншого, дитина стає гнучкішою у своїх судженнях і розуміє, що не обов'язково вона у всьому і завжди права. Дуже можливо (і в цьому немає нічого поганого), що іноді потрібно змінити свою думку, тому що вона помиляється, а хтось інший правий.

Як мінімум раз на тиждень варто виїжджати з дітьми на екскурсії, які допомагають їм познайомитися зі світом, в якому ми всі живемо. Це можуть бути відвідування різних фабрик і заводів, аеропорти, банки, пошти, планетарій і т.д., і т.п. У процесі екскурсії треба пояснити дітям, як влаштоване місце, в яке вони приїхали, і як воно працює. При цьому важливо підкреслювати взаємозв'язок між елементами великої системи і взаємозалежність між людьми, які нею керують. Повернувшись з екскурсії, діти мають разом обговорити побачене та почуте. Приблизне коло обговорюваних питань: що це за місце, для чого воно призначене, як воно служить інтересам окремих людей і всього суспільства, хто в ньому працює, яке навчання вони мають проходити, які проблеми можуть виникати під час роботи, і т.д. Такі екскурсії допоможуть дітям пізнати світ, познайомитися з його устроєм, побачити взаємозв'язок між його частинами і, що найважливіше, підготуватися до більш плавного входження у доросле життя.

Ще один важливий інструмент при навчанні – це відеокамера. Рекомендується знімати навчальний процес на відео. Діти дуже швидко забувають події дня, що минув, і це природно, однак пізніше вони можуть повернутися до них і подивитися на себе з боку. Чи змогли вони об'єднатися? Що їм завадило? Як вони зможуть піднятися над своїм егоїзмом надалі? Це частина самостійного навчання, яка виховує у дітей здатність бачити себе з боку, судити про свої вчинки і робити самостійні висновки. Так, подібно до натуралістів, вони досліджують людську природу і набувають потужний засіб, який допоможе їм керувати собою і при цьому залишатися у мирі та злагоді з іншими.

РАЗОМ МИ ПРИСКОРИМО ЗМІНИ

«Ми жодною мірою не чужі один одному, і нас пов'язує спільна доля. І цей бурхливий час має ще сильніше згуртувати нас разом» (55).

Крістін Лагард, директор-розпорядник Міжнародного Валютного Фонду (МВФ)

Усі представлені вище кроки і їм подібні будуть сприяти створенню нової атмосфери у суспільстві навколо нас. Ці зміни відіб'ються на всіх аспектах нашого життя, на системі людських взаємин, на комерційних підприємствах, в установах і на цілих державах.

Насправді, впливу невеликої частини людства буде достатньо, щоб зробити широкомасштабне позитивне зрушення. Вчені довели, що якщо 10% від загального числа людей дотримується чіткої і незмінної позиції, більшість завжди прямує за ними. Дослідники з Політехнічного Інституту Ренселіра побудували комп'ютерну модель мережі і ввели в неї певну частку «принципових» агентів, що моделюють людей, які твердо стоять на певних принципах. Виявилось, що «допоки частка таких агентів не перевищувала 10%, не спостерігалось жодного видимого прогресу у розповсюдженні їхніх ідей... Але як тільки 10-відсоткова планка долалася, ідея розповсюджувалася мережею, як пожежа» (56).

Це означає, що зміни, про які ми говоримо, не так уже й нереальні, як це може здатися. Інтернет, а точніше кажучи, соціальні мережі, дозволяють ідеям поширюватися сьогодні по світу з колосальною швидкістю. Якщо ми почнемо говорити про те, що потрібно об'єднатися над нашими відмінностями заради нашого спільного світлого майбутнього, пробуджуючи все більше і більше людей, сучасна технологія зможе миттєво донести цю ідею до великої маси людей.

Величезна кількість людей, помножена на крихітну зміну в кожному з них, призведе до результатів гігантського масштабу. Завдяки мережам, що пов'язують нас сьогодні, цей результат буде безперервно збільшуватися знову і знову. У кінцевому підсумку, як доводять Крістакіс і Фаулер та інші вчені, ми всі пов'язані в одну величезну мережу (57) – нашими бажаннями, нашими думками та ідеями. Кожна людина, усвідомлює вона це чи ні, впливає на всіх інших. Завдяки цьому у нас є можливість створити ефект позитивної сніжної кулі, яка буде весь час зростати і посилюватися. Разом ми запустимо двигун величезної людської машини, яка потім буде працювати самостійно, завдяки своїй власній інерції просуваючи ідею взаємної відповідальності.

РЕКЛАМНА КАМПАНІЯ УСЬОГО ЖИТТЯ

Взаємна відповідальність схожа на кулю, що зростає за рахунок об'єднання протилежностей. Так, ми різні. У нас різний менталітет, характер і звички. Так,

наші думки не співпадають. Але всі ми розуміємо, що життя змушує нас об'єднуватися.

Суспільство, яке транслює значення взаємної відповідальності як універсального закону життя і секрету успіху в новому світі, не тільки буде сприяти нашому розумінню цих речей, але і призведе до того, що ми захочемо на практиці рахуватися один з одним. Аналогічним чином на нас діє реклама, поступово збуджуючи внутрішню потребу і бажання мати рекламований товар, поки ми не дозріваємо настільки, що самі поспішаємо його замовити. Усі обговорюють і розхвалюють його, і, в кінцевому підсумку, ми теж приходимо до висновку, що нам треба його купити. Здається, саме час велить нам скористатися рекламою взаємної відповідальності як універсального засобу вирішення всіх наших проблем.

«Багато дрібниць стали важливими речами завдяки правильній рекламі».

Марк Твен

Систематична і послідовна побудова суспільства з новою свідомістю дозволить кожному з нас розвинути інтегральне сприйняття реальності. Замість поділу на «я» і «всіх інших» ми поступово почнемо бачити дійсність як «ми». Не як сьогодні – тільки і виключно крізь призму власної вигоди, – а крізь призму загального блага. Наш горизонт розшириться від суто особистого до загального. У нас з'явиться новий розум, нові відчуття і новий погляд на речі. Можна сказати, що побудова такого суспільства і є реалізацією нашого призначення як людства – людства, що є інтегральною частиною Природи, і що піднялося на новий рівень усвідомлення самих себе і всієї світобудови.

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

«У своїй основі люди є соціальними істотами. Вони оцінюють свій добробут, ґрунтуючись на тому, що вони бачать навколо себе, а не тільки на певному абсолютному стандарті» (58).

*Кеннет Рогофф, професор Гарвардського університету,
колишній головний економіст МВФ*

2011 рік ознаменувався хвилею громадянських протестів, що прокотилася по всьому світу. Протести, які почалися в Росії як рух за справедливі вибори, деякі поспішили порівняти з «арабською весною». Більш обережні, як наприклад, нобелівський лауреат Пол Кругман, порівнюють їх з соціальними протестами в США у 1960–х роках (59). У що це виллється, покаже час, а ми лише зауважимо, що і той, і інших рухи привели до дуже серйозних змін у своїх країнах, і навіть якщо хвиля пішла на спад, що дрімучий дракон – все ж дракон.

З одного боку, вимога прийнятних умов життя для всіх громадян абсолютно зрозуміла і природня, з іншого боку, державний бюджет – не бездонна діжка, і як не натягуй «латану свитку», хтось завжди залишиться знедоленим. А жити в борг, збільшуючи бюджетний дефіцит у ситуації, коли в усьому світі економічна криза і цілі держави на межі банкрутства, було б вершиною безвідповідальності. Проте, гострота соціальних проблем очевидна. Як же бути?

Передусім, важливо зрозуміти, що проблеми, які виникають у сьогоденні світі, не можуть бути вирішені «перевіченими» старими методами. Хоча б тому, що саме ці методи їх і створили. Як сказав нев'янучий Альберт Ейнштейн: «Неможливо вирішити проблему, залишаючись в рамках того способу мислення, який її і створив» (60). Всі наші сьогоденні спроби виправити ситуацію схожі на спробу налагодити суперсучасний тонкий електронний прилад за допомогою величезного розвідного ключа. І хоча це інструмент гідний, в чомусь навіть гнучкий і багато разів виручав нас з біди, тут він, мабуть, все-таки не підійде.

Тут варто мати на увазі, що економіка є прямим відображенням характеру наших взаємин, вираженим у грошовому еквіваленті. Розподіл ресурсів і соціально-економічна політика суспільства безпосередньо впливають зі шкали цінностей цього суспільства і взаємин між нами. Таким чином, економіка не є законом природи або точною наукою, як фізика або хімія. Останнім часом це стає особливо ясно, адже кращі економісти, як західні, так і російські, в один голос говорять про неспроможність науково розроблених економічних моделей. Тож, нобелівський лауреат Джозеф Стігліц, в минулому шеф-економіст Світового банку, вважає, що «сьогодні в руїнах не тільки економіка, а й парадигма, що переважала на ринку протягом багатьох років до кризи. Точніше, їй варто було б бути в руїнах» (61). Йому вторить відомий російський економіст Михайло Хазін, який вважає, що «та модель, в рамках якої все розквітало в середині 2000-х років, не повернеться вже

ніколи. У будь-якому разі, протягом життя людей, що живуть сьогодні. Тому що ця модель, яка виникла майже 300 років тому як науково-технічний прогрес, зайшла в глухий кут і поступово закінчується» (62).

Коли ми почнемо на практиці наближатися до тих змін у суспільстві, ЗМІ та системі виховання, про які ми говорили у попередньому розділі, і наша свідомість теж почне змінюватися, ми зможемо сформулювати нову економічну концепцію, засновану на турботі один про одного і узгоджену з законами нового світу. Процес прийняття рішень і їх виконання, структура соціально-економічної системи, зв'язки між урядовими установами і політиками, між виконавцями і цивільним населенням – все це буде ґрунтуватися на відчутті взаємної відповідальності.

Інакше кажучи, правильно побудований порядок дій, який гарантує нам стабільне і безбідне існування, має починатися з роз'яснення необхідності взаємної відповідальності і з виховання в людях навичок існування у новому світі. На цій основі вже можна буде перевизначити і перебудувати основні соціальні та економічні системи.

А що ж нам робити зараз, поки цей процес ще не завершився? Як вирішувати нагальні проблеми? Принцип взаємної відповідальності зобов'язує нас сісти за спільним столом і домовитися про допомогу тим з нас, хто не в змозі самотійно забезпечити необхідний мінімум для себе чи своєї родини.

Про те, як досягти такої угоди, ми скоро поговоримо, а поки лише зауважимо, що однієї лише роздачі грошей, безумовно, буде недостатньо. Турбота про благо суспільства зобов'язує дати людям основні життєві навички та навчити їх веденню збалансованого сімейного бюджету – так, щоб в результаті кожен зміг робити це самотійно. Поєднання фінансування і системи тренінгів – це те «штучне дихання», яке дозволить нам безболісно пройти процес одужання.

Як досягти згоди

Представники всіх верств і груп населення мають зібратися «за круглим столом»*. На них покладається величезна відповідальність. Вони мають виступати у ролі глав нашої об'єднаної сім'ї. Без відчуття, що всі ми – члени однієї сім'ї, які зібрані за одним столом, – неможливо прийти до справедливого рішення.

Інша необхідна умова успіху круглого столу – це прозорість. Обговорення має проходити в прямому ефірі. Сварки і розбрати, сумніви і важкі рішення – все це має відбуватися на очах усього народу. Це буде реаліті-шоу, але реаліті-шоу нового типу. За круглим столом глядачі вирішують долю своєї сім'ї, яка покладена на чашу терезів.

У нашій реальній дійсності і ми, глядачі, теж сидимо за круглим столом. Народу доведеться визначити, яку проблему слід вирішувати спочатку. Спільно, за загальною згодою, поступаючись один одному. Йдеться про тривалий процес, який потребує спільної участі та розвитку загальної свідомості. Ні у кого не викликає сумніву, що цей процес не буде простим, але іншого шляху у нас немає, адже

йдеться про виправлення самих основ нашого існування. Тільки участь всіх «членів сім'ї» у прийнятті рішень може гарантувати успішне перетворення суспільства за принципом однієї великої родини.

Дослідження показали, що участь людини у процесі прийняття рішень дозволяє їй розвинути позитивне ставлення і відчуття причетності до приймаючого рішення (63). Іншими словами, навіть якщо в результаті перевагу буде віддано іншим соціальним групам, які більше потребують допомоги і підтримки, люди зрозуміють це рішення і сприймуть його. Сьогоднішнє відчуття, що можновладці нас ігнорують, зміниться згодою і суспільною солідарністю.

Звідси випливає, що принцип круглого столу з цього моменту має супроводжувати нас у всіх наших рішеннях, ставши невід'ємною частиною системи управління державою і суспільством. Ми маємо постійно обговорювати наші проблеми, зважуючи їх на внутрішніх терезах, розміщуючи їх на шкалі пріоритетів і приймаючи спільне рішення про відповідні способи надання допомоги та переказ коштів. Круглий стіл буде для нас наочним прикладом того, як на практиці стати однією сім'єю.

Проте, ми вважаємо за потрібне підкреслити, що уявлення про народ як про одну сім'ю не зобов'язує нас відмовлятися від наших поглядів. Навпаки, будь-які думки і підходи вітаються. Якраз визнання того, що ми всі – одна сім'я, дозволяє нам зрозуміти, що в ній є місце і для «іншого», для того, хто думає інакше, ніж ми. Важливість загального блага змусить нас у потрібний момент поступитися своїми позиціями. Після того як ми представимо свою позицію і зрозуміємо, що інша думка краще служить спільним інтересам, ми з легкістю приймемо іншу думку. Адже сім'я є сім'я, і її благо понад усе!

А й справді, чому вся країна не може бути, як одна сім'я? Адже саме в цьому сенс справжньої соціальної справедливості! Звісно, спочатку ми зіткнемося з безліччю труднощів і протиріч. І все-таки ми маємо поступово і неухильно рухатися вперед, поки не прийдемо до спільного консенсусу. У кінцевому підсумку відкрита дискусія не тільки дозволить нам вирішувати проблеми, ґрунтуючись на принципі суспільної злагоди, а й стане істотним внеском у згуртуванні всього народу. А народу завжди не вистачає єдності, і відмінності – соціальні, майнові, національні – колють очі, особливо, коли йдеться про соціальну справедливість.

Насправді «круглий стіл» – це не тільки відкрита дискусія між рівними співрозмовниками. Це ще й безпрецедентний за своєю дією виховний процес загальнонаціонального або, ширше, загальносвітового масштабу.

* Згідно з визначенням Вікіпедії, «круглий стіл» – це один із способів організації обговорення певного питання, мета якого – узагальнити ідеї і думки щодо обговорюваної проблеми. При цьому всі учасники висловлюються з приводу обговорюваної проблеми, а не з приводу думок інших учасників. Усі учасники обговорення рівноправні, і ніхто з них не має права диктувати іншим свою волю.

ВИГОДИ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Як говорилося вище, хочемо ми того чи ні, новий світ змушує нас прийняти принцип взаємної відповідальності. На перший погляд взаємна відповідальність може здатися ідеєю красивою, але дещо наївною і непрактичною. Проте, як буде показано нижче, практична реалізація цього принципу дає дуже конкретні результати – як в суспільстві, так і в економіці. Зупинимось на трьох найочевидніших: позитивній атмосфері у суспільстві, збільшенні фінансового пирога і зменшенні вартості життя.

По-перше, сам факт обговорення позитивних суспільних цінностей вже створює **позитивну атмосферу**, яка є неодмінною умовою будь-якого зростання і процвітання. У повітрі повіє чимось новим, і серце кожного наповниться надією на краще майбутнє. У суспільстві, що заохочує такі цінності, як солідарність, відчуття ліктя та облік взаємних інтересів, поступово формується тверда впевненість у взаєминах між людьми. Ця впевненість не залежить від мого особистого майнового рівня, а викликана тим, що кожен з нас твердо знає, що він не байдужий іншим людям. Тільки в такому надійному оточенні людина може не боятися, що хтось хоче її використовувати або притиснути її інтереси. А коли пропаде страх за наше майбутнє і за майбутнє наших дітей, почнеться справжнє благоденство та процвітання.

По-друге, взаємна відповідальність викличе **збільшення «фінансового пирога»**. Уявіть собі на секунду, скільки непотрібних речей є у кожного з нас вдома. Коли кожен громадянин, підприємство, муніципалітет або урядова установа буде відчувати себе частиною однієї глобальної сім'ї, виявиться величезна кількість зайвих товарів, послуг, їжі, предметів побуту і так далі. Зайвий одяг, їжу та інше ми передамо для використання іншим людям, а утворені фінансові надлишки будуть спрямовані на покриття поточних потреб. Все це істотно скоротить необхідність в бюджетних добавках або в скороченнях в тому чи іншому секторі економіки.

Подумайте про те, скільки надлишків можна буде знайти, якщо гарненько, причому у відкриті, пошкребти по засіках у місцевих органах управління, громадських організаціях і урядових установах. Більше того, якщо під час обговорення бюджету представники різних секторів не будуть «тягнути ковдру на себе», виходячи з принципу «сам про себе не подбаєш, ніхто про тебе не подбає», а будуть думати про те, як доповнити один одного, допомагаючи іншим, тут же звільняться величезні ресурси.

По-третє, атмосфера взаємної відповідальності призведе до **зниження вартості життя**. На сьогоднішній день ціна товарів і послуг визначається діловими структурами, які за своєю суттю прагнуть тільки до одного – максимально збільшити свій особистий прибуток. В результаті ціни сильно завищені. Зростання суб'єктивної оцінки принципу взаємної відповідальності в суспільній свідомості приз-

веде до того, що ці організації будуть більше брати до уваги загальне благо, що в підсумку призведе до загального зниження вартості життя для нас усіх.

Якщо громадськість та економічна преса будуть прославляти не того, хто в цьому році заробив більше всіх, а того, хто зробив найбільший внесок у суспільство, амбіції людей природним чином попрямують у позитивне русло і будуть сприяти загальному процвітанню.

Уже сьогодні існує безліч прикладів того, що бізнес може бути заснований на позитивних цінностях. Ось що пише з цього приводу у «Незалежній газеті» британський підприємець Чарльз Бренсон, засновник корпорації Virgin Group, яка включає у себе більше 360 компаній: «Я закликаю керівників компаній змінити підхід до ведення бізнесу: припинити погоню за прибутком заради прибутку і спрямувати зусилля на те, аби приносити користь суспільству і навколишньому середовищу. Багато людей зацікавилися концепцією, яку ми назвали «Capitalism 24 902»*, але деякі вважають, що це недосяжно, оскільки єдино можливий мотив – це саме прибуток. Але вони як ніколи далекі від істини. Це не поступка собі у збиток, а скоріше найбільш надійний спосіб забезпечити процвітання вашої компанії у довгостроковій перспективі» (64). Далі у статті Бренсон розповідає про одну з компаній, в яку інвестує його фонд. Це фірма з опріснення води, що постачає «питною водою великих клієнтів, у яких немає коштів на будівництво власних опріснювальних заводів і які не готові самі займатися їх обслуговуванням». Компанія Seven Seas є «одним з найбільших незалежних виробників прісної води у Карибському регіоні» і успішно поєднує свою благородну місію з процвітаючим бізнесом.

З усього вищесказаного випливає, що взаємна відповідальність не є чисто абстрактним поняттям, а може приносити дуже конкретні гроші. Дуже багато дуже конкретних грошей. Взаємна відповідальність – це гігантська економічна і соціальна цінність, і саме в ній криється рішення наших наболілих проблем, як матеріальних, так і психологічних.

Ми маємо зрозуміти, що вимога соціальної справедливості заснована на відчутті нерівності. «Я», заховане глибоко всередині людини, ніколи не дасть їй погодитися з тим, що вона у чомусь нижча від інших, стерпіти, що хтось ставиться до неї зневажливо, не рахується з нею або ставить її у ніщо. Цей внутрішній дискомфорт не може бути компенсований одними грошима. Тут потрібно інше, людське ставлення. Якщо ми не побудуємо нове суспільство, в якому кожен буде відчувати, що він важливий, що до нього прислухаються і про нього піклуються, що він дорівнює іншим за своїми можливостями, відчуття обурення буде весь час накопичуватися, поки в один прекрасний момент цей налив не прорветься. Прикладів того, як це відбувається, достатньо в найбільш недавній історії людства.

Як ми бачимо, на карті стоїть наше майбутнє. При цьому рішення є, і воно полягає у зміні шкали суспільних цінностей і у створенні системи здорових взаємин між людиною і її ближніми, і між державою та її громадянами. Принцип взаємної відповідальності призведе нас до цієї соціальної справедливості, і тому він є запо-

рукою стабільності і процвітання. Взаємна відповідальність не тільки гарантує наш економічний добробут, вона поверне нам впевненість у завтрашньому дні, а разом з ним – спокій і радість життя, яких нам так бракує.

* 24 902 миль – довжина кола земної кулі

ЧАСТИНА ДРУГА
ПОБУДОВА НОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Інформація для роздумів

КРИЗА ЯК ШАНС

СТОП, МАШИНА!

Уявіть собі, що ви їдете в автомобілі, і раптом він починає барахлити. Спочатку відмовляє одна система, потім – інша, і так це триває. Головні системи поки ще працюють, і ми все ж якось рухаємося вперед, але велика частина систем вже зовсім некеровані. Кермо повертається тільки до якогось місця, а не до кінця, як раніше, мотор «чхає» і ледве тягне, фари не горять. Що нам робити?

Точно так само поступово перестає функціонувати і наш світ. Періодично майже у всіх системах спостерігаються збої, але економічна криза вже є сигналом того, що ось-ось відмовить і сам двигун. Адже економіка – це наше все. Якщо людям не буде чого їсти, все інше вже буде неважливо.

По суті справи, через кризу світ намагається повідомити нам, що ми більше не здатні ним управляти. Ми не в змозі управляти тією системою, яку самі збудували, – зв'язками між банками і всередині промисловості, відносинами між державами і між людьми. Все це немов би вийшло з-під нашого контролю. Ми раптово виявили, що егоїстичні принципи, згідно з якими дотепер жив і працював весь світ, більше не працюють.

НАЗАД ШЛЯХУ НЕМАЄ

У ситуації загальносвітової кризи кожна країна думає про те, як би було, якби вона могла відокремити себе від всіх інших стіною, щоб у неї було все необхідне для нормального життя, як це було сто років тому: повернемо колесо історії назад, повернемо все, як було! Підніmemo податки на імпорт, будемо торгувати з іншими країнами лише найнеобхіднішим, заморозимо ділові зв'язки. І хоча життя стане простіше, зате ми будемо менше залежати від інших.

Ми не хочемо розуміти, що дороги назад немає. Спроба відокремитися від інших подібна спробі будь-якого органу відокремити себе від усього організму, щоб захистити себе від хвороби, якою охоплено весь організм. Але як же він зможе існувати самотужки?

БУМЕРАНГ ЕГОЇЗМУ

На перший погляд взаємна відповідальність – це утопія, яка не має жодних шансів на практичну реалізацію в нашому наскрізь егоїстичному світі. Однак насправді сьогодні вже саме життя підштовхує нас до цього.

Впродовж всієї людської історії ми просувалися, послідовно реалізуючи пробуджуюче в нас бажання. Ми весь час відчували необхідність щось робити. Ми робили революції, піднімалися на барикади, розв'язували війни. Озираючись назад, ми бачимо, якими негативними шляхами розвивалося людство – постійні конфлікти, війни, з'ясування відносин...

Але сьогодні, коли ми остаточно і безповоротно залежимо один від одного, війни нічого не зможуть вирішити. Сила не зможе перемогти у новому світі.

Ми не зможемо продовжувати керувати інтегральним світом за допомогою егоїзму, який опирається на владу, гроші і насильство. Адже якщо я залежу від інших, я не можу чинити з ними, як мені заманеться. Коли я застосовую до них силовий або фінансовий тиск, починає працювати негативний зворотний зв'язок, і все це у кінцевому підсумку повертається до мене бумерангом, у багато разів перевищує мої егоїстичні дії.

Якщо ми зрозуміємо, що так працюють інтегральні системи, і навчимося приймати це, у всіх починаннях нас завжди буде супроводжувати успіх.

У ВИРІ ЗМІН

Час стискається у нас на очах, і всі ми тому свідки. У ХХ столітті ми пережили набагато більше, ніж за всю попередню історію людства. Щойно закінчилося перше десятиліття ХХІ століття, але подивіться, скільки змін відбулося від його початку.

Схоже на те, що з кожним місяцем події будуть прискорюватися. Звісно, будуть більш насичені і менш насичені часи, але загальна тенденція вже намітилася. І нема чого дивуватися тому, що раніше історичний розвиток розтягувався на цілі епохи, а зараз час летить із запаморочливою швидкістю. Все визначається якістю змін. Погляньте на свій мобільний телефон і порівняйте його з усіма досягненнями людства за минулі тисячоліття. А йдеться всього на всього про якусь маленьку коробочку!

Якісні явища, які ми спостерігаємо сьогодні в людському суспільстві, ведуть до дуже швидких і фундаментальних змін.

ВІЙНА ЧИ МИР

Сукупність проблем, які стоять сьогодні перед людством, вказує на необхідність їх спільного рішення. В інтегральному світі жодна проблема не може мати локального характеру.

Необхідність об'єднатися в ім'я блага всього людства вимагає постійного діалогу між представниками всіх країн на основі рівності сторін. Кожен учасник представляє проблеми, які, на його думку, слід вирішувати в першу чергу. Разом вони оцінюють значимість кожної проблеми і визначають, в якому порядку їх слід вирішувати. Тільки якщо на чільне місце буде покладений визнаний усіма факт нашого глобального взаємозв'язку, ми зможемо виробити правильний підхід до вирішення наших проблем.

В іншому випадку ми неминуче прийдемо до війни – єдиної відомої альтернативи загального діалогу.

ДВИГУН ІСТОРІЇ

Багато відомих у своїй сфері фахівців вже прийшли до висновку, що з глобальною кризою неможливо впоратися самотужки. Однак весь хід розвитку природи вказує нам ще й на інше. Взаємодія між державами має розпочатися не тільки і не стільки через те, що ми не можемо впоратися з кризою самотужки, а скоріше – і головним чином – тому, що вся мета кризи якраз і полягає в тому, щоб ми усвідомили необхідність об'єднатися між собою в один загальний організм.

ПОЛОГОВІ ПЕРЕЙМИ НОВОГО СВІТУ

До основ, а навіщо?

У сьогоднішньому світі починає розкриватися система загальної взаємозалежності. При цьому оголюються всі проблеми і недоліки колишньої системи, побудованої на егоїстичному принципі «візьми в іншого, скільки зможеш». Люди раптом починають розуміти, що все влаштовано так, аби щомиті висмоктувати у них якомога більше крові.

У підсумку це відкриття може привести до таких вибухів пристрастей, від яких недалеко до громадянських воєн і світових революцій. Революція завжди починається з того, що у людини відкриваються очі. Вона виявляє, що її використовують, причому найбільш грубим і несправедливим чином, і до того ж без її згоди. Змиритися з цим вона не в змозі. Після того як вона викриває «змію», яка настільки підступно тягнула з неї всі соки, в людині прокидається ображене відчуття власної гідності, і вона готова знищити «гадину» навіть ціною власного життя.

Хочеться вірити, що вибухового сценарію вдасться уникнути, тому що на цьому шляху нас чекають великі страждання. Однак він цілком ймовірний, і сильним світу цього, тим, хто реально здатний вплинути на розстановку сил у світі і послужити справі розповсюдження ідей взаємної відповідальності, непогано б це усвідомлювати.

Будемо сподіватися, що неминучі зміни наших взаємин пройдуть мирним шляхом, і ми обмежимося революцією нашої свідомості.

Людство в режимі очікування

Людина – це чутливий елемент, основний двигун якого – побільше насолоджуватися і поменше страждати. Дотепер Природа завжди спрямовувала її в потрібне їй русло. Адже досить здійснити на неї правильний тиск у правильному місці, і людина вже кричить: «Хочу!» Так, століття за століттям на короткому поведі Природи ми йшли шляхом історичного прогресу.

Тепер образ дії Природи змінився. Нас ніби перевели в режим очікування, надавши нам можливість зробити самостійний крок вперед. Природа немов би говорить людині: «Ти вже великий хлопчик. Ти виріс, тепер сам». І нам треба реалізувати свою свободу вибору, почавши самостійно і свідомо будувати систему взаємної відповідальності.

А якщо ми цього не зробимо, то у суспільстві і у всій природі в цілому почне проявлятися негатив. Це буде означати, що ми не встигли, і у світі почав розкриватися наступний стан. Його наслідки можуть бути найбільш неприємними.

Порада фахівця: не чекай, коли ти втрапиш роботу, холодильник спорожніє, а дружина і діти будуть вимагати нездійсненого. Будь хорошим хлопчиком і слухайся Матір-Природу!

У ГЛОБАЛЬНОМУ І ЛЮТОМУ СВІТІ

Багато хто вважає, що сенс глобалізації – в масштабах світової торгівлі і міжнародного обміну технологіями та інформацією, а також в переміщеннях людських мас в умовах відкритої світової економіки. Одні бачать в цьому прогрес, інші – загрозу світовій економічній системі.

Однак головне значення глобалізації не в обміні всім і вся, а в інтеграції аж до злиття і зникнення кордонів. Виходить, що головний сенс глобалізації лежить не в економічній, а в соціальній сфері. По суті справи, це шлях до нового способу поведінки людства.

Глобалізація означає заміну конкуренції на об'єднання, і це об'єднання буде працювати лише за умови, що воно веде нас до досягнення рівного і розумного споживання. В іншому разі воно стає руйнівним.

Сьогодні глобалізації немає, тому що між країнами як і раніше залишаються бар'єри і не існує правил об'єднання в єдине світове співтовариство. Глобалізація може статися, тільки якщо вона йде рука об руку із взаємною відповідальністю, а інакше – це кланове об'єднання акул світового бізнесу.

Глобалізація – це об'єктивний і неминучий історичний процес злиття в загальну систему, стимульований Природою. І щоб вона увійшла в правильне русло, необхідно вести величезну роз'яснювальну роботу з інтегральної освіти і виховання всього людства.

А МАТЕРІАЛ-ТО У ВАС НЕЯКІСНИЙ!

У ХХІ столітті ми всі виявилися пов'язаними в одній глобальній мережі. Надводна частина цього айсберга – це ядро світових компаній, які, згідно з поширеною думкою, управляють сьогоднішнім світом. Насправді нитки глобальних зв'язків обертаються путами, і сила правлячих світом перетворюється на їхню слабкість. Вже сьогодні вони не можуть зрушити ні на міліметр.

Мережа, замість того щоб бути джерелом влади, стала самою владою. Світ вже не може розірвати цей зв'язок і не може змінити її, щоб хоч якось виправити становище. Жодні саміти не зможуть виправити ситуацію, користуючись існуючими сьогодні засобами.

Світові лідери безсилі! У цій ситуації глобальна мережа, скоріше, примушує їх до бездіяльності, адже всі відомі економічні і силові методи не дають жодного результату. Вливай гроші в банки, міняй диктаторів – нічого не допоможе. Світом тепер керує Мережа, і сперечатися з нею неможливо.

Єдине, що можна зробити у цій ситуації, – це, залишивши спроби змінити саму мережу, почати змінювати якість її елементів, якість того «матеріалу», з якого вони зроблені. І тоді зв'язок покращиться, а вся система поступово прийде до гармонійної взаємодії і процвітання.

Для цього потрібно почати піклуватися про світосприйняття людини, почати піднімати рівень її свідомості, рівень її відчуття як елемента загального цілого. Тоді дія наших взаємних зв'язків – та мережа, яка з'єднує нас вже сьогодні, – зміниться з негативного на позитивне. Цей позитивний зв'язок ми називаємо взаємною відповідальністю.

БАНКРУТСТВО БЛАГОДІЙНОСТІ

У світі існують дві тенденції: власницька, егоїстична (якщо хочете, грабіжницька) і благодійна, альтруїстична. Дотепер вони досить успішно компенсували одна одну.

Держава, великі корпорації, багаті філантропи і меценати завжди намагалися пом'якшити існуючу несправедливість. Будь-який уряд, навіть не дуже усвідомлено бажуючи зберегти добробут суспільства, роздає різноманітні пільги, стипендії, податкові послаблення і так далі. Як би там не було, держава вважає за краще не залишати людей на вулиці без жодних засобів до існування. Навіть якщо це цілком законно, ми намагаємося пом'якшити жорсткий порядок речей.

Але ось біда: досі це працювало – і раптом перестало!

Річ у тому, що між нами почала даватися взнаки мережа наших взаємних зв'язків, а вона вимагає загальної взаємної відповідальності. Інстинктивна альтруїстична тенденція перестала компенсувати егоїстичну. До нового світу потрібен новий підхід. Питання тільки в тому, скільки часу і крові піде у нас на усвідомлення цього нового для нас факту.

ЗА ПЛАНОМ ПРИРОДИ

ПРИРОДА НЕ ТЕРПИТЬ ДИСБАЛАНСУ

Природа не терпить не рівноважного стану. Різниця температур у кінцевому підсумку вирівнюється, різниця тисків спричинює вітер, різниця рівнів води змушує текти ріки. Завжди і всюди природа веде нас до стану рівноваги. У кожній сфері, будь то у фізиці або хімії, ботаніці або зоології, – все засновано на тому ж принципі. Все прагне до стану спокою і до зняття напруги.

Простий приклад цього – терморегуляція людського організму. По всьому тілу розкидані рецептори, що передають інформацію про зміну температури у різних місцях тіла до певного відділу мозку. У відповідь на зміну температури мозок включає механізми терморегуляції, які звужують або розширюють кровоносні судини, регулюють потовиділення і м'язове тремтіння, – все для того, аби повернути тіло до його нормальної температури.

Прагнення Природи привести всі свої елементи до рівноваги сьогодні починає зачіпати і людське суспільство. Рухи протесту і заворушення, які спостерігаються останнім часом по всьому світу, – це відображення вимоги Природи, аби і людина, як і всі інші рівні природи, теж прийшла до рівноваги. І хоча всі люди різні, існує чіткої критерій рівноваги людства: кожен з нас має підтримувати іншого. Причому жодного вибору у нас немає. Хочемо ми того чи ні, Природа все одно візьме своє. Питання тільки у тому, чого це нам буде коштувати.

ЗОЛОТЕ СТОЛІТТЯ

Сьогодні, що б ми не робили, ми витрачаємо на це масу зусиль та енергії. Але якби ми перебували у стані рівноваги, то витрачена нами енергія та зусилля були б мінімальні.

Уявіть собі ситуацію, що де б ми не були, люди від щирого серця готові нам допомогти, і ми їм теж. Все відразу стало б набагато легше і простіше, ми витрачали б набагато менше часу та енергії, і проблем стало б набагато менше.

І так у будь-якій сфері – рівновага знімає опір. Це стосується як взаємин між людьми, так і будь-яких використовуваних нами природних ресурсів. Об'єднавшись між собою, ми приведемо природу до загальної рівноваги і, як наслідок, перестанемо відчувати брак у чому б то не було. Настане золотий вік достатку.

ГОЛОД НЕ ТІТКА

Наша планета здатна прогодувати необмежену кількість людей, якщо тільки вони не будуть їй заважати. Якщо тільки вони об'єднуються на цій кулі, як органи одного глобального людського організму.

СВІДОМІСТЬ НА ВИРІСТ

Після того як людство пройшло всі рівні свого матеріального розвитку, воно підійшло до нового рівня – рівня розвитку нашої спільної свідомості.

На цьому етапі ми маємо включити наше загальне усвідомлення та розуміння. Ми самі маємо побудувати осмислений механізм аналізу та синтезу всієї дійсності: що тут відбувається, де ми перебуваємо, хто ми, яке наше ставлення до життя.

Ми живемо в особливий, прекрасний час. Якщо тільки нам як людству вдасться розкрити очі, розчинити серце, розкрити свідомість, ми пройдемо цей процес розвитку швидко і благополучно.

АЛЬТРУЇСТИЧНІ МУРАХИ

Безперервна насолода – це насолода наступним рівнем природи. Вона відрізняється від доступної нам сьогодні насолоди, яка пов'язана з нашим тілом. Новий тип насолоди умовно можна назвати інтегральним або альтруїстичним.

Ми стаємо інтегральною частиною всієї природи і відчуваємо її безперервно граючі струми, які зокрема проходять і через нас. Ми опиняємося поза часом і простором і входимо у новий вимір, який вищий від особистого еґо кожного.

Сьогодні наше особисте еґо являє собою свого роду перегородку, що не дозволяє нам з'єднатися з іншими в одній інтегральній мережі. Але саме завдяки тому, що воно не дозволяє нам інстинктивно, як мурашки, увійти в цю величезну мережу, воно створює в нас передумови зробити це розумним, усвідомленим чином, розуміючи, що і навіщо ми робимо. І саме це піднімає нас на наступний рівень.

ХТО СКАЗАВ, ЩО ЛЮДИ НЕ ЛІТАЮТЬ?

Усі люди дуже різні, у кожного – свої бажання, своя індивідуальність. Не буває людей першого сорту і людей другого сорту. Відчувши інтегральний зв'язок, кожен з нас отримає абсолютне знання та абсолютне відчуття всієї світобудови.

Кожен стане схожим на вільного птаха, що летить разом з усіма в одній загальній зграї. Кожен пов'язаний з усіма, але одночасно з цим ніхто ним не командує і не керує, крім загального плану, загального бажання і цілі, які сприймаються людиною як свої власні. Кожен – як птах у зграї, яка не відчуває ні себе, ні інших, а відчуває лише величезну загальну думку: як летіти, куди і коли повернути, що робити далі. Ця спільність є її особистим надбанням. Будь-яке рішення приходить одночасно до всіх і миттєво реалізується. Будучи частиною одного загального тіла, кожен управляє одночасно собою і всіма. Іншими словами, кожен перебуває всередині людства і разом з цим піднімається на рівень управління всім людством.

ГРИБНИЦЯ ЩАСТЯ

Якщо ви думаєте, що інтелектом здатні володіти тільки люди або, в кращому випадку, деякі тварини, то будете дуже здивовані. Вчені довели, що грибниця, тобто мережа з безлічі найтонших ниток, здатних з величезною швидкістю поширюватися під землею, має власний інтелект.

У найцікавіших експериментах, проведених японськими вченими, гриби знаходили найкоротший шлях до виходу із лабіринту і складали карту шосейних доріг Англії та Іспанії. Гриб поміщали на карту країни, а на точки, що позначають міста, клали шматочки їжі. Через добу відростки грибів утворювали схему транспортних сполучень, що за паливною ефективністю та економічністю не поступалися реально існуючій транспортній системі (65). За свої дослідження вчені удостоїлися так званої Ігнобелівської премії, що дають «за досягнення, які змушують спочатку за-сміятися, а потім – задуматися».

Однак, яким чином грибниця приймає свої розумні рішення? Де міститься її мозок? Вчені схильні вважати, що інтелектом володіє сама мережа, а не якісь її елементи. Вони вважають, що так проявляється колективний розум, властивий бджолиному рою, зграї птахів, косяку риб і навіть Інтернету. Колективний розум був виявлений і в натовпі, що снує по нью-йоркських тротуарах в годину пік.

Як ми бачимо, елементи, що об'єднані в мережу, виходять на інший порядок існування. Це ж станеться і з нами, коли ми об'єднаємося в єдину систему взаємної відповідальності. Між нами виникне мережа розуму більш вищого порядку. Цей розум буде наповнювати мережу і відчуватися кожним з нас як одне спільне відчуття та одна загальна думка. Таким чином з'єднавшись з Природою, ми досягнемо рівня вічного і досконалого існування, зазвичай званого щастям.

ВІДЧУТИ НООСФЕРУ

Як ми бачимо по собі і по своїм дітям, людина здатна змінюватися тільки під впливом середовища. Щоб Природа не наїхала на нас ззаду своїм «катком розвитку», ми маємо працювати на випередження, створюючи навколо себе оточення, яке стимулює до об'єднання та інтеграції. Нам треба створити такий «тренажер», який би весь час «піднімав» нас, наближаючи до цієї сили Природи.

А коли ми почнемо рухатися в унісон – як між собою, так і з природою, роблячи це не інстинктивно, як зграя птахів, а свідомо, як личить людині, – ми почнемо відчувати рух загального оточуючого нас поля. Ми почнемо пізнавати велику думку Природи. Іншими словами, ми відчуємо вищу силу Всесвіту, сам задум Природи, її вищий план. Це і означає піднятися на рівень людини, яка тоді дійсно стане вінцем творіння. Ми відчуємо загальну гармонію, вселенський розум, ту «ноосферу», про яку писав ще академік Вернадський.

ГРОМАДЯНСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ

Чому їм, а не мені?

Багато хто думає, що все завжди впирається у гроші. Однак часто без будь-якого зв'язку з грошима люди відчують себе глибоко ображеними і скривдженими через відчуття нерівності. Це викликано тим, що людина міряє себе не щодо своїх можливостей, а щодо інших людей.

Жоден справедливий розподіл не вирішить подібних проблем, якщо спочатку ми не розвинемо у собі свідомість, засновану на принципі взаємної відповідальності. Він може лише погіршити існуючі протиріччя. Будь-яка добавка, неважливо кому і за що, спричинить за собою лише невдоволення, обурення та гнів. Якщо покращити фінансовий стан одного з секторів суспільства, всі інші відразу його зненавидять.

Навіть якщо ця добавка не відбивається на моїй кишені і мені дійсно нічого не положено, у мене все одно виникне питання: «Чому їм дали, а мені – ні?»

Що таке рівність

Рівність – це коли кожен з нас має рівні можливості самовираження в загальній інтегральній системі. Він має можливість отримувати, віддавати і бути в правильному, урівноваженому стані з усіма іншими.

Рівність потрібно розуміти умовно – щодо індивідуальних особливостей кожної людини. Серце рівне з легенями, так само з печінкою, так само з нирками, ногами, руками і так далі. У чому? У тому, що всі вони правильно взаємодіють між собою. У цьому всі рівні, але кожен – у своїй індивідуальній роботі на загальне благо. Тому весь організм живе і функціонує.

Я не винен у тому, що я відношуся, наприклад, до нирок, а ти – до серця, а він – до легень, а вона – до печінки. Це задано нам заздалегідь. Але якщо ми гармонійно працюємо між собою, ми всі рівні один одному. Ніхто не більший від інших і не менший.

Кожен з нас народився з різними задатками і в різних сім'ях. Ми отримали різну освіту, виховання, по-різному сприймаємо світ, по-різному ставимося до нього, кожен з нас по-своєму відчуває себе. Але якщо кожен з нас реалізує себе в гармонії з усіма іншими, ми всі одночасно прийдемо до рівності.

Очкарик, шафа і соціальна справедливість

Припустимо, я – двометрова «шафа», важу двісті кілограм і займаюся боксом. А в тебе всього півтора метри зросту і п'ятдесят кілограм ваги, але зате ти дуже розумний. Поки я потом і кров'ю здобуваю свої п'ять тисяч на місяць, ти заробляєш мільйони. Будь моя воля, я, звісно, прийшов би до тебе, гарненько врізав і забрав би твої мільйони, залишивши, по доброті душевній, тисяч п'ять.

Хто ж із нас двох чинить справедливо? Мені дана сила, і я користуюся нею, щоб якомога більше забрати в інших. Тобі дано розум, і ти використовуєш його приблизно так само. Невже так має виглядати наше суспільство?

У підсумку такий порядок речей призведе до загального краху. Аби уникнути його, ми просто зобов'язані вивести якусь формулу, яка приведе нас до взаємної рівноваги. Коефіцієнтом у цій формулі буде не моя сила і не твій розум – тут потрібен інший, справедливий розрахунок.

Нам треба поступово почати наближатися до ситуації, коли кожен дбає про інше, – як в родині, коли ти даєш дитині все найкраще і отримуєш від цього більше задоволення, ніж якби ти отримав це сам.

Звісно, на шляху до таких взаємин ми маємо пройти дуже серйозний процес розвитку свідомості, і тому найголовніше – це виховна і роз'яснювальна робота, яка розкриває нову ситуацію у світі та шляхи її вирішення.

Іншого виходу у нас немає. Треба поступово вводити цю тему до порядку денного суспільства, країни, світу. А коли ми це зробимо, ми раптом з подивом виявимо, що все на очах налагоджується і починає йти гладко, як по маслу. Потрібно тільки зробити перший крок!

«СОРОКА-ВОРОНА КАШКУ ВАРИЛА...»

Неможливо досягти соціальної справедливості, якщо не почати бачити у всіх людях одну велику родину. Існують десятки різноманітних планів та рекомендацій, але всі вони б'ють повз ціль.

Лише загальна взаємна відповідальність, яка посадить всіх за один круглий стіл, де всі будуть рівні між собою, здатна привести до адекватного рішення.

Як цього досягти? Ти бідний і хочеш вилізти зі злиднів? Взаємна відповідальність забезпечить тебе всім необхідним. Ти багатий і бачиш, що ситуація виходить з-під контролю? Ти можеш продовжувати отримувати насолоду від управління, тільки твоє багатство буде вимірюватися не кількістю віртуальних нулів на твоєму рахунку, а відчуттям людської вдячності за твоє управління.

Адже бізнесмени і фінансисти – це ж великі люди! Вони досягли всього своєю працею і вміють управляти величезними системами. Залиште їм те, що вони вміють робити, тільки дайте їм насолоду іншого типу. Сьогодні вони тільки побиваються, що у них крізь пальці йдуть мільйони і втрачається влада. Дайте їм інше: шану, повагу, схвалення, захоплення тим, що вони роблять заради суспільства, – і вони підуть нам назустріч.

Система взаємної відповідальності хороша тим, що вона задовольнить кожного члена людської спільноти і кожному дасть насолоду.

ПІД ЗАГАЛЬНОЮ КОВДРОЮ

Коли мова заходить про справедливий розподіл, гучніше від всіх чути голоси, що закликають розкуркулити багатіїв, зламати їх сейфи і роздати всім їхній вміст. Але ж у нас вже є подібний досвід. Ми черговий раз намагаємося забути, що жодні революції та продрозкладка нічого не вирішують. Останні приклади – це так звана «арабська весна». Порушуючи природний хід речей, неможливо прийти ні до чого хорошого.

Як можна зробити всіх рівними? Адже у шахтарів своя соціальна справедливість, а у працівників сфери освіти – інша. У процес включаються силовики, уряд, олігархи. І кожен тягне ковдру на себе. І кожен по-своєму правий.

Не можна просто так взяти і почати роздавати всім підряд якісь гроші. Хто сказав, що це буде справедливо? Тут необхідний громадський консенсус, загальна згода. А для цього потрібно сісти за спільний стіл і почати широке обговорення всіх проблем і всіх інтересів у комплексі. Необхідне загальне об'єднання на базі турботи один про одного, необхідна взаємна відповідальність. Досягнемо його – зможемо рухатися вперед швидко і безболісно, ні – так і будемо продовжувати топтатися на місці, сперечатися через дрібниці і ставити один одному рогатки.

ПРАВИЛЬНІ ЦІННОСТІ

Що може змусити людину, яка за своєю природою егоїст, думати про загальне благо, а не тільки про себе любимого? Тільки вплив середовища!

Тому, передусім, нам треба змінити шкалу цінностей, так щоб суспільство поважало і цінувало людей відповідно до їхнього вкладу у загальну справу, а не відповідно до кількості нулів на їхньому банківському рахунку.

ВЗАЄМНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

СІМЕЙНА РАДА

Взаємна відповідальність – це такий взаємозв'язок між нами, коли я маю рахуватися з усіма іншими людьми, як з членами моєї сім'ї.

Важко уявити собі, що це можливо, але розвиток людського суспільства має привести нас до такого стану, коли кожна людина відчуватиме, що весь світ перебуває всередині неї.

Адже як ми відчуваємо свою сім'ю? Ми відчуваємо у собі кожного її члена, немов би це наші невід'ємні частини. Ми відчуваємо, кому і що ми маємо дати, про кого подбати, кого підтримати. У нас є старенькі батьки, діти, можливо, внуки, чоловік, будинок, витрати, зобов'язання, борги, хтось хворий, комусь треба допомогти і так далі.

Відповідно до цього на загальній сімейній раді, враховуючи потреби кожного члена сім'ї, ми визначаємо порядок пріоритетів: що робити у першу чергу, а що потім. Однак рахуватися ми зобов'язані з кожним. Хіба ми можемо покинути хворого дідуся? Звісно, ні. Так велить нам чинити відчуття взаємної відповідальності.

ХТО ВРЯТУЄ ПОТОПАЮЧОГО?

Відомий випадок, коли у 60-і роки в Парижі в громадському басейні на очах у 150 чоловік потонула людина. Була би одна людина – вона би її врятувала. А так, спільна відповідальність – це нічия відповідальність.

Взаємна відповідальність означає рівно протилежне. Я несу відповідальність за всіх. Кожен розуміє, що якщо постраждає один з нас, постраждає вся система. Причому вона постраждає не на 1/150, а на всі 100%. У цьому і є сенс інтегральності – значення кожної частини подібне за значенням до всієї системи в цілому.

Можна уявити собі все людство, що пливе в одному човні. Якщо хтось із нас почне свердлити під собою дірку, потонуть всі однаково. Ми всі взаємопов'язані і взаємно зав'язані загальним законом, винятків тут немає. І якщо ми це усвідомлюємо, 149 чоловік одночасно кидаються рятувати одного.

ГОЛОГРАМА ЛЮДСТВА

Аби зрозуміти, що таке взаємна відповідальність, потрібно розібратися, як влаштовані інтегральні системи на всіх рівнях природи. На будь-якому її рівні – як на неживому, так і на рослинному і тваринному, а також між ними, – все взаємопов'язане. Немає якогось початку, середини чи кінця. Немає головного елемента, який би визначав функціонування всіх інших. Всі визначають все.

Це подібно до принципу голограми. Голограма – це тривимірне зображення, зроблене за допомогою лазера, побачити яке можна тільки у світлі іншого лазера. Але що чудово: якщо ми візьмемо голограму із зображенням троянди і розріжемо її

навпіл, на кожній половині залишиться зображення тієї ж троянди точно такого ж розміру. Просто воно буде трохи менш чітким. І так ми можемо продовжувати розрізати зображення до найдрібніших шматочків.

Так влаштований і наш всесвіт. Весь, крім людського суспільства, якому теж належить прийти до стану, коли всі відповідальні за всіх. Пам'ятаєте, як у мушкетерів: «Один за всіх, і за всі за одного!»? Причому в підсумку це має статися на рівні всього людства. Картина, звісно, фантастична, але саме це буде називатися взаємною відповідальністю.

Не відразу, але поступово ми до цього прийдемо. А коли це станеться, у нас з вами пропадуть всі страхи і всі турботи. Я буду знати, що я маю робити в суспільстві, і буду абсолютно впевнений, що у мене буде все необхідне для мого безбідного існування.

А КУЛЬКА ЛЕТИТЬ...

Ми всі в одному човні, на одній маленькій кульці, якій нічого не вартує розлетітися. Щоб цього не сталося, ми маємо об'єднатися на умовах рівності, взаємних поступок і взаєморозуміння.

Ми маємо об'єднати наші зусилля, аби досягти загальної згоди всупереч суперечностям, що нас розривають, піднявшись над ними і поставивши спільні інтереси вище від своїх особистих. Вищим ідеалом для нас має стати поняття «ми». Все інше другорядне щодо нього. Зараз не має жодного значення, хто правий, хто винен, – потрібно, відклавши все у сторону, у всіх наших діях виходити тільки з поняття «ми».

Поступово ми прийдемо до усвідомлення, що всі наші відмінності існують спеціально, щоб наше «ми» було таким багатим і різноманітним. Кожен продовжить існувати у ньому зі своєю особистою індивідуальністю. Тож, у будь-якій електронній або механічній системі є безліч різних деталей, але всі вони працюють разом, тому що загальна ідея об'єднує у собі всі частинки над усіма їхніми відмінностями і протилежностями. Виникає гармонія.

СІМЕЙНИЙ ПСИХОЛОГ ДЛЯ ЛЮДСТВА

Все людство схоже на одну сім'ю, але ця сім'я неблагополучна. Відсутність взаєморозуміння набула загрозливих масштабів.

Якщо у сім'ї виникають проблеми, подружжя звертаються до фахівця, який поступово знаходить шляхи їх зближення. Він розмовляє з кожним окремо і з обома разом, задає питання, пояснює ситуацію, пробує і шукає, і в підсумку допомагає людині спочатку зрозуміти саму себе, а потім і свого партнера. І тоді кожен з подружжя розуміє, що, незважаючи на всі розбіжності, варто все-таки піти на поступки. Адже іншого шляху немає. І ось один прикушує собі язик, а інший прощає, і

поступово ситуація йде на лад. Як сказано у Біблії, «любов покриває всі гріхи» (66).

Так, у всіх нас є «гріхи» щодо один до одного. Адже ми егоїсти, і за своєю природою ні з ким не хочемо рахуватися. Але якщо ми розуміємо, що вибору у нас все одно немає, і другої земної кулі нам ніхто не дасть, ми підемо до психолога. Ми сядемо за загальний стіл і почнемо розмовляти – відкрито і не соромлячись, як дорослі розумні люди. Адже нам належить зрозуміти і прийняти характер та особливості не окремої людини, а цілих народів.

Так, ми різні, і над цими відмінностями нам належить об'єднатися, нікого не пригнічуючи і нікого не докоряючи за його нелагідність. А гострі кути є у всіх. І саме над ними ми і піднімаємося, адже, як ми домовилися, «любов покриває всі гріхи». «Гріхи» залишаються на колишньому місці, ми просто перестаємо їх помічати! Так поступово ми прийдемо до нового суспільства, заснованого на принципах любові та взаємної відповідальності.

МАДОННА З СУСІДСЬКОЮ ДИТИНОЮ

Будь-яка матір вважає свою дитину найкращою і найкрасивішою, і це природно. Вона не бачить у ній нічого поганого або гідного осуду, бо вона засліплена любов'ю. Навіть якщо її син дипломований злочинець, вона цього не визнає, адже «любов покриває всі гріхи»!

Зате у сусідській дитині вона бачить суцільні недоліки. Рожеві окуляри, через які вона дивиться на своє чадо, миттєво перевертаються, адже вона не відчуває до неї материнської любові. Але якщо уявити собі, що – трах-тібідох! – вона раптом полюбила ту дитину, вона вражена, наскільки вона прекрасна. І як вона могла бачити у тій дитині щось погане?

До взаємної відповідальності приходять не відразу, а поступово. Спочатку ми маємо здалеку придивитися один до одного. Ми маємо навчитися любити, і все наше навчання має бути спрямоване на побудову любові не «завдяки», а «всупереч».

А коли ми зблизимося, не тільки на раціональному рівні свідомого рішення, а й емоційно – визнаючи чужого своїм, світ раптом стане спокійним і надійним. Ми перестанемо боятися відпускати своїх дітей гуляти самих, адже будь-яка людина на землі догляне за ними не гірше від нас самих. А ми в цей час подбаємо про її дітей.

ЕКОНОМІКА МАЙБУТНЬОГО

ЕКОНОМІКА – НАУКА ВІДНОСИН

Економіка – це вираз наших зв'язків. На сьогодні ці зв'язки егоїстичні, та економіка відображає наші відчуття, наші симпатії й антипатії. Вона безпосередньо пов'язана з політикою, рекламою і з усією брехнею сучасного світу.

Економічна наука не відноситься до точних наук, адже вона має враховувати людські переживання і зв'язки між людьми. Якби, на думку багатьох, вона оперувала тільки доходами і витратами, тобто точними даними, ми ніколи не зіткнулися б із спостережуваною нами сьогодні кризою. Однак річ у тому, що такі речі, як людські зусилля, успіх, задоволення, взаємини неможливо вимірювати одними грошима.

Скажімо, з однією людиною я готовий працювати майже задарма, а з іншою і поруч не сяду за жодні мільйони. Люди – це в жодному разі не машини, тому й економіка – наука не точна. Ми все порахували і поміряли, але тут є егоїзм, який керує всією цією музикою, і змішує стрункі ряди наших формул. Ну що ти будеш робити?!

Чи можна побудувати ідеальну економіку, яка дозволить врахувати всі наші відмінності, наші бажання, пристрасті і страсті? Такої науки ніколи не буде, зате існує спосіб компенсації всього того, що не можна виміряти грошима і звести до коефіцієнтів. Цей спосіб називається взаємною відповідальністю.

Піднімаючись над індивідуальними бажаннями, ми заповнюємо їх більш вищим розрахунком, згідно з яким людина вкладає в роботу стільки, скільки дозволяють їй її особисті відпущені природою властивості. При цьому вона приєднується до загальної єдиної системи, від якої вона й отримує емоційну і душевну компенсацію.

Жодного іншого правильнішого розрахунку не існує, і поки ми цього не зрозуміємо, криза не закінчиться. Один мій сусід отримує більше від мене, інший – менше, третій взагалі отримує щось зовсім інше. І, дивлячись на них, я маю компенсувати всі ці відмінності своїм ставленням. Так заповняють одна одну матеріальна економіка та економіка інтегральних відносин. Два розрахунки – матеріальний і духовний – зійдуться для мене воедино і компенсують один одного повністю, на всі сто відсотків.

БІЗНЕС НАВПАКИ

Як не крути, але у будь-якому бізнесі найголовніше – це прибуток. Для його отримання використовуються будь-які засоби, а в підсумку він потрапляє до рук дуже вузького кола людей.

У нових умовах прибуток як і раніше буде залишатися мірилом успіху, але з'явиться ще один важливий фактор: на які цілі він витрачається. Частина прибут-

ку має спрямовуватися на те, аби підняти рівень життя усіх членів суспільства вище межі бідності. При цьому ці відрахування будуть розглядатися і суспільством, і самим бізнесом не як повинність, а як необхідний засіб для виживання і процвітання всього суспільства в цілому.

Акціонери будуть, як і раніше, отримувати певну частину прибутку, але вони будуть намагатися брати участь у бізнесі, що сприяє розвитку суспільства. А міра їхнього вкладу в суспільство буде враховуватися і заохочуватися громадською думкою.

Частина прибутку буде вкладатися в процес інтегральної освіти й виховання акціонерів і працівників. Адже саме від них залежить успішність бізнесу та його правильна інтеграція в навколишнє суспільство.

В інтегральному світі тільки нова система виробничих відносин зможе гарантувати успішність бізнесу. Нові важелі управління – це відносини між працівниками фірми. Схема «начальник – підлеглий» буде продовжувати працювати й надалі, але тільки всередині системи товариських відносин, єдності і спрямованості до спільної мети на рівні фірми, країни і всього світу.

Жодна фірма не зможе вписатися у нову економічну систему, якщо вона не пройде процесу внутрішнього оновлення, метаморфози, результатом якої стане добровільне та усвідомлене прийняття нової шкали цінностей.

БАГАТІ ТАКОЖ ПЛАТЯТЬ

Уряди, фінансисти і просто дуже багаті люди, відчуваючи запах смаженого, намагаються ініціювати локальний перерозподіл грошей. Мовляв, давайте збільшимо податки на капітал, давайте поділимося з державою, давайте будемо платити бідним верствам населення...

Треба зрозуміти, що жодні переміщення грошей між секторами суспільства не допоможуть. Немає сумніву, що необхідно покінчити з бідністю, довівши всіх до рівня людського існування, але головної проблеми це не вирішить.

Адже ми зіткнулися з самою Природою, яка вимагає від нас змінити наш підхід і стати інтегральною частиною загальної рівноваги. Ми всі маємо стати єдиним гармонійним організмом, причому в розрахунок беруться не тільки наші фізичні дії, а й думки, і бажання. Тож жодні «відкати» тут не пройдуть!

Але що дійсно допоможе – це якщо багаті люди виділять кошти на інтегральне формування і виховання суспільства. А далі зміна ставлення між людьми подіє так, що всі надлишки розподіляться правильним чином, привівши все суспільство до стану матеріальної рівноваги і душевної гармонії.

СКРОМНА ЧАРІВНІСТЬ ПЕЧЕР

На чому буде заснована економіка майбутнього? Якщо на перше місце не будуть покладені гроші, тоді що буде стимулом, навколо якого закрутиться економічне життя у новому суспільстві?

Свого часу печера служила людині ідеальним житлом. Хороша екологія, стабільний мікроклімат, барбекю з мамонтів та іншої дичини, спокійна заспокійлива атмосфера, що не збуджує жодних зайвих бажань... Що ж змусило людину шукати пригод на свою голову? Адже просто так ніхто не став би розвивати землеробство і скотарство. Звідки взялися ці новаторські на той момент бажання?

Бажання пробуджуються суспільством, оточенням. Якби не воно, людина досі спокійно би сиділа біля багаття, погладжуючи кістку чергового шаблезубого тигра – якби він, звісно, не вимер, так підло і так невчасно. 99% наших вчинків стимулюється середовищем. Саме воно постійно підстьобує і спонукає людину, змушуючи її заздрити і бажати те, що є у сусіда: «Як це – у нього є, а в мене немає!».

Людство вийшло з печер і, розвиваючи свої бажання, пододало чималий шлях від каменю й дубини до мобільника, планшетника та електромобіля. І все це завдяки оточенню! Сьогодні нам належить зробити ще один крок вперед – піднятися на рівень інтегрального суспільства і відчутти смак нової насолоди. І тут нам знову на допомогу приходять оточуючі. «Це смачно!» – кажуть вони, і людина починає озиратися. «Це здорово!» – вигукують вони, і вона починає шукати. «Це просто приголомшливо!» – захоплюються вони, і вона починає підозрювати, що у них є щось, що їй дійсно потрібно.

У новому світі основним стимулом економіки буде насолода від відчуття себе частиною цілого. Відчуття себе всередині суспільства і – ширше – природа стане джерелом невичерпної радості і щастя. А переконати людство, що це дійсно смачно, нам допоможе система інтегрального виховання суспільства.

ПО ВУХА В БОЛОТІ І БЕЗ ВОГНЕГАСНИКА

Зміна, яку належить пройти людству, лежить не в економічній площині, не в грошовій сфері, не в торгових відносинах між нами, а в нашій власній свідомості. Нам належить усвідомити наш взаємозв'язок і необхідність рівноваги з природою.

Кожен з нас ніби одягне на себе особливі інтегральні окуляри. Одягнувши їх, він побачить світ зовсім іншим: єдиним, взаємопов'язаним, таким, де всіх нас з'єднують невидимі нами сьогодні нитки. Ми пов'язані настільки, що тільки я можу нагодувати тебе, і тільки ти – мене, а поодиноці кожен з нас помре від голоду.

Коли ми почнемо це усвідомлювати, наш новий світогляд і зміни, що відбуваються в нас, поступово почнуть відображатися і на нашому житті. Воно також почне змінюватися. Причому весь цей процес піде у добром руслі, адже усвідомлюючи нашу абсолютну взаємозалежність, ми просто не зможемо заподіювати один одному зла.

Сьогодні ж, не пройшовши процес інтегрального виховання і не надівши «інтегральних окулярів», небезпечно чіпати що-небудь у сучасній системі. Кожен намагається просувати своє рішення для пожеж, які щохвилино виникають тут і там: один говорить, що потрібно роздавати гроші, інший – що потрібно економити, третій – що економія небезпечна. Насправді у жодного з них немає рятівного вогнегасника, адже рішення лежить в абсолютно іншій площині.

Ми по вуха загрузли в болоті, і будь-яка хвиля, яку ми підніmemo, може нас потопити. Сьогодні потрібно підтримувати загальний спокій і проявляти граничну обережність. А паралельно з цим потрібно почати процес формування та виховання мас у дусі взаємної відповідальності та інтегральності. Тільки це витягне нас з болота і погасить безперервний ланцюг «пожеж».

ЗАЙНЯТІСТЬ І СВОБОДА

НЕ БЕЗРОБІТТЯ, А СВОБОДА

Кріпосне право в Росії було скасовано 150 років тому. Але ХХ століття привело нас до нового виду рабства. Все життя сучасної людини крутиться навколо роботи. На роботі вона проводить левову частку свого часу, але голова її не вільна і після цього. Мобільники та Інтернет послужливо допомагають людині підтримувати рабську залежність від свого «господаря» у будь-який час доби. Гігантські корпорації з розробленою внутрішньою культурою і маленькі фірми, тільки виходять у плавання океаном бізнесу, вимагають від нас не тільки тіло і мізки, але претендують і на нашу душу. Для цього влаштовуються корпоративи і різного роду спільні заходи.

Людина не звикла вільно розпоряджатися своїм часом і не хоче бути вільною. Люди бояться вийти на пенсію, тому що не знають, що вони будуть з собою робити. А тепер уявіть собі, що ви будете працювати по три години в день на роботі, яка необхідна для суспільства. Цим ви будете забезпечувати своє існування, а решту часу будете відпочивати і займатися чимось «для душі». Так це ж катастрофа!

Нам дійсно доведеться пережити велику внутрішню революцію, перш ніж ми зрозуміємо, що умови, в яких ми існували дотепер, не тільки не є найкращими, але прямо протилежні тому, що від нас чекає Природа. А їй абсолютно не потрібне наше цілодобове рабство, згубне і для екології, і для суспільства навколо нас, і для нас самих. Сьогодні вона загрожує зруйнувати самого нашого «господаря», ту систему людських взаємин у суспільстві, яка підпорядкувала нас і тримає у себе в рабстві.

Незабаром у нас з'явиться маса вільного часу, і нам потрібно буде навчитися використовувати його з толком, – не як той кіт, який гріється на сонечку після їжі, поки знову не зголоднів, а саме на рівні, відповідному поняттю «людина». А коли людина заповнить свій час справами, які наповняють її душу, домашні справи і робота будуть сприйматися нею як необхідне зло, неминуче для існування у цьому світі.

ХТО ТВІЙ ГОСПОДАР?

У майбутньому, контури якого починають вимальовуватися все ясніше з кожним днем, не буде безробіття, а просто відпаде необхідність працювати на непотрібних роботах – як на рівні окремої людини, так і на рівні всього суспільства. Цей внутрішній переворот, перебудову свідомості, нам ще належить пройти. По суті справи йдеться про нову організацію всього людського суспільства.

Відомо, що коли людей, які йдуть з цього світу, запитують, про що вони найбільше шкодують, одна з найпоширеніших відповідей: «Я занадто багато працюю».

вав!». У новому світі люди будуть зайняті самим життям, витрачаючи на його забезпечення необхідний мінімум. Зустрічаючи старого знайомого, я більше не буду питати: «Де ти працюєш?» – тобто хто твій господар: будівельна компанія, адвокатська контора, банк або хтось ще, кому ти продав свій час? Це буде не так важливо; робота стане простою необхідністю, а центр нашого життя буде спрямований на мету, гідну Людини.

ВСЕ ВИЩЕ І ВИЩЕ, А ДАЛІ?

Ми міряємо процвітання держави тим, скільки воно виробляє. Але хіба в цьому полягає прогрес? Хіба прогрес у тому, щоб виробляти гори продуктів, які ми самі потім знищуємо? Невже ми живемо краще, щороку викидаючи на смітник тонни високотехнологічних приладів? І якби йшлося тільки про високі технології! Але ж те саме діється в усіх галузях техніки – від холодильників до автомобілів.

Досить молитися на ВВП! Ось, наприклад, Китай вважається найшвидше зростаючою економікою світу: протягом 30 років 10% річного зростання. А тим часом у цієї медалі є дві сторони, і китайці ще пожнуть гіркі плоди такого «процвітання». Вони вже сьогодні створили собі непереборні екологічні проблеми. І в чому ж тут прогрес? У виробництві сміття для всієї планети? В отруєнні своєї землі і води, в отруйному смозі над містами і промисловими районами? І це життя? Якщо завтра через кризу, що шириться, у китайців стануть менше купувати, то післязавтра там буде не те що революція, а людоїдство.

Природа вимагає від нас рівноваги, і щоб відповідати цій вимозі, нам треба переглянути принципи нашого виробництва. Рівновага означає забезпечення нормального сучасного рівня життя, але не більше. Ми виробляємо занадто багато відверто непотрібних товарів. Це не означає, що потрібно зупинити технологічний прогрес, однак його слід направити у «рівноважне» русло. У нас просто немає іншого виходу – ми зобов'язані знизити рівень споживання і покінчити з цим божевіллям.

І не варто лякатися безробіття. Це не безробіття, а початок глобальної реорганізації нашого суспільства. Навпаки, дуже добре, що люди звільняються від безглуздої марної роботи, шкідливої як для них, так і для суспільства. Потрібно тільки подбати про те, щоб забезпечити їм усім необхідним і навчити їх основам існування в інтегральному світі. А решта вийде само.

ВЕСЬ СВІТ ЗА ПАРТОЮ

Світ стоїть на порозі драматичного сплеску безробіття. Мільйони будуть викинуті на узбіччя життя без найменшої можливості знайти роботу, щоб забезпечувати себе і свою сім'ю нормальним існуванням. Але таку людину не можна залишати вдома, не можна кидати її напризволяще. В іншому випадку це прищепить їй жорстокість і перетворить в ледаря, якого вже жодними силами не повернеш на робо-

ту. У розпачі він може звернутися до наркотиків, стати злочинцем або іншим асоціальним елементом. Не зайнявши людей, ми доведемо справу до анархії і соціального краху.

Таких людей треба посадити на навчальну лаву. Треба почати навчати їх законам існування у новому світі. Навчання це має оплачуватися, і це ніяка не подачка і не допомога по безробіттю, а подяка суспільства за виконання важливої соціальної функції. Ці люди складуть кістяк системи оздоровлення суспільства, і саме вони поведуть його до взаємної відповідальності.

А якщо завтра людина знайде роботу, то це не означає, що процес навчання закінчився. Пройти курс інтегрального навчання у підсумку мають усі. Вже сьогодні до тих, хто втратив роботу, можуть приєднатися домогосподарки, пенсіонери і взагалі всі, хто не зайнятий роботою.

Навчання не має обійти стороною і людей працюючих. Для цього потрібно буде виділяти спеціальний години. Адже ми всі – один загальний організм, і розуміння принципів існування у нових умовах стосується всіх.

А як тільки ми вступимо в еру загального навчання, результати не забаряться себе чекати. Адже ми говоримо про внутрішні зміни, про зміну системи наших відносин один до одного. Для цього не треба будувати заводи, міста і космодроми. Такі речі можуть відбуватися дуже швидко.

ІНТЕГРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ

ОСВІТА ДЛЯ ОСВІЧЕНИХ, ВИХОВАННЯ – ДЛЯ ВСІХ

Щоб дати людям можливість адаптуватися в умовах нового світу, необхідні освіта і виховання. Відразу обмовимося: коли ми говоримо про освіту, ми маємо на увазі набуття знань про інтегральну систему, а під вихованням ми маємо на увазі практичну реалізацію набутих знань.

Знання інтегральної системи необхідно всім – від людей найпростіших до університетських професорів. Звісно, в залежності від освіти людини курс буде дещо відрізнятися, але в підсумку ми маємо дати людині загальні основи інтегрального погляду.

Всю систему інтегральних знань можна умовно розділити на три вкладені одна в одну сфери: природа, людство всередині природи і людина всередині людства. Вивчення природи має починатися з історії формування Всесвіту і включати в себе огляд всіх природничих наук під інтегральним кутом зору. Навіть якщо людина все це прекрасно знає, ми хочемо привести всі її знання в єдину систему і дати їй розуміння, в якому світі вона живе.

Говорячи про людство, ми будемо спочатку вивчати психологію суспільства, а потім і психологію поведінки, що стоїть вище від сьогоденного суспільства, яке власне і являє собою суть інтегральності. Щоб зрозуміти, як діє суспільство, необхідно вивчати його устрій, знати, хто і як управляє ним, як працюють ті чи інші системи.

Практична частина буде включати в себе безліч занять, присвячених проходженню найрізноманітніших ситуацій, – як в суспільстві, так і в сім'ї.

У підсумку курсу людина знайде повну картину світу, де немає окремо фізики, географії, біології, людини, уряду, суспільства, а все разом утворює єдине ціле. Однак головним підсумком стане не вивчення науки про інтегральний світ, а початок побудови нової особистості людини – Людини Інтегральної.

«І ДОСВІД, СИН ПОМИЛОК ВАЖКИХ...»

Наш час – час довгожителів. Ще у XIX столітті до сорока років людина вже вважалася старцем. За таке коротке життя людина не встигала набрати достатнього життєвого досвіду. Сьогодні велика частина людства – це люди у віці. Життєвий досвід, що формується у людей до 60 років, дозволить їм більш доброзичливо сприйняти методику інтегрального виховання.

Люди похилого віку підсвідомо вимірюють себе не щодо минулих мирських цінностей, а щодо кінця свого земного шляху. І в цю кінцеву точку ми привносимо радість, досягнення, підйом до нового стану, який вище від цього матеріального життя. У людини, яка живе у відчутті, що вона летить на літаку і її літак ось-ось вріжеться об вершину гори, виникне відчуття, що з'явилася якась сила, яка підні-

має її, і вона на форсажі злітає вгору. Це відчуття дасть людині сили і легкість у процесі навчання.

А крім цього дбайливе ставлення до людей «золотого віку» дозволить нам дуже швидко поширити звістку про інтегральну методику і її користь для всього людства. Адже у літніх людей величезне коло впливу, який тільки починається з їхніх дітей та внуків!

ПАРК ІНТЕГРАЛЬНОГО ПЕРІОДУ

Група людей, яка приступає до інтегрального виховання, ніби відправляється разом в захоплюючу, чарівну подорож, яка чимось нагадує груповий тур за кордон. Разом вам належить зробити дивовижні відкриття, увійти в чарівний ліс, піднятися на гору чудес. Можливо, ви зустрінете плем'я індіанців, побачите диких звірів, виявите невідомий слід. Раптом ви відчуєте, що за вами хтось стежить, вам здасться, що за вами спостерігають чийсь очі. Можливо, це індіанці?!

Поступово, як альпіністи, що йдуть в гори, або як люди, які разом сплавляються на плотах гірськими річками, група має перетворитися в команду. Спочатку важлива не тільки психологічна сумісність, але і схожий менталітет, освітній ценз, соціальне коло. Потім все це перестане відігравати якусь помітну роль.

На першому етапі будується довіра між членами групи. Ви неначе сідаєте в автомобіль, рушійною силою якої є не бензин чи електрика, а наше об'єднання між собою. Створили об'єднання – поїхали. Об'єднання порушилося – з кущів миттю з'явився динозавр. Пам'ятайте, як у «Парку юрського періоду» Спілберга?

У цю подорож ми з вами вирушаємо добровільно, розуміючи, що всі вправи, всі тренінги, – як негативні, так і позитивні впливи, – спрямовані на наше зближення, створення довіри і розуміння. Наша мета – досягнення гармонії з природою на новому рівні нашого існування. Для цього ми залишаємо позаду все, що може нас роз'єднувати, а з собою беремо тільки те, що нас об'єднує. Тепер ми починаємо будувати наші спільні переживання, які ми відчуємо всі разом, як частини одного організму – його руки, ноги, очі, вуха.

Може здатися, що це чисто психологічний тренінг. І він дійсно так починається, але дуже скоро група виходить на інший рівень, ще не досліджений традиційною психологією.

Готові? Поїхали!

У МАЙБУТНЄ НА ЗОРЕЛЬОТІ

Група, яка прагне досягти рівня суміщення бажань, має «залишити вдома» всі свої тілесні бажання – все, що стосується нашого повсякденного життя. Припустимо, група заходить в клас, двері зачиняються, і все – немає жодного зовнішнього світу, є тільки ми. Ми ніби увійшли в якийсь зореліт і летимо невідомо куди, не знаючи, скільки часу це може зайняти.

Наше завдання – намацати наші спільні бажання, які спрямовані на злиття і з'єднання всіх разом. Ми маємо піднятися над собою, відштовхнувшись від усіх наших земних бажань і прагнень. Те, що ми знайдемо таким чином, буде схоже на природу – таким же інтегральним, цілим і єдиним.

Поступово у нас з'являться зовсім інші відчуття, що сприймають ту частину природи, яка перебуває за нашим світом, за індивідуальним сприйняттям. Я почну відчувати ті сили, які керують видимою частиною природи. Ці сили – і є сили інтегрального світу. А відчувши їх, ми почнемо досліджувати їх розумом, поступово розвиваючи відсутні розділи фізики та психології.

ВІЗ ТА ВЕРШНИК

У групі інтегрального виховання ми на практиці будуємо наше майбутнє. Наскільки нам вдасться з'єднатися, настільки ми розкриємо його самостійно, увійшовши у відчуття інтегральності всієї природи, в її єдину течію.

Роблячи це самостійно, ми на кілька кроків випереджаємо природний еволюційний розвиток нашого світу, і він перестає на нас тиснути. Наш світ можна уподібнити до воза й коня, який тягне його вперед. Саме до коня – в сенсі кінської сили, тваринної сили, яка його просуває. А ми при цьому рухаємося вперед як людина, яку ніхто не підганяє батогами і шпорами; вона сама – вершник, вся спрямована вперед.

Річ у тому, що на цьому величезному важкому возі сидять мільярди індивідуалів, які всі галасують, кожен про своє, і їх треба, хочуть вони того чи ні, привести до розуміння спільності, інтегральності і глобальності. А ми вже заздалегідь усвідомлюємо це і будуємо цю інтегральність. Тому ми всі єднаємося на одного вершника, який разом з конем, тобто зі своїм тваринним началом, рухається прямо до мети. І кінь, і вершник – все направлено на ту ж мету. Тут йдеться про зовсім іншу швидкість, – про свідому і творчу побудову майбутнього.

ТЕОРІЯ ЄДИНОГО ПОЛЯ

Для початку люди мають відчути один одного. Я маю досягти доброго ставлення до свого співрозмовника, і полюбивши його, з'єднатися з ним. Його бажання і його розум мають стати для мене визначальними. Скажімо, як матір, яка всі свої бажання і розум підпорядковує бажанням свого дитяти.

З таким настроєм я роблю крок назустріч іншим учасникам групи. Я намагаюся випромінювати на них добро. І так кожен. Так між нами починає формуватися якесь загальне ставлення, певна взаємність – якесь поле.

Це поле і слід розвивати. Адже це не просто гарні взаємини між нами – ми намагаємося створити щось, що стоїть вище від нас усіх, так щоб ми могли жити цим полем добра, весь час підтримуючи і підживлюючи його.

По суті справи, це поле взаємної відповідальності, коли я думаю про тебе, а ти – про мене. Можна назвати його властивістю взаємної віддачі. Поступово це взаємне тепло і добро починає існувати навіть незалежно від нас, це ніби наше спільне дитя. Власне кажучи, саме це, а не сукупність наших тіл або навіть земних бажань, називається групою або, розширено, суспільством.

Тепер максимум своїх зусиль я направляю на те, щоб постійно підтримувати цей образ групи. При цьому мій нижній, тваринний рівень автоматично, без жодних страждань та істерик, знижується в моїх очах. Я залишаю йому рівно стільки, скільки йому потрібно для нормального існування та функціонування. А вищий рівень, рівень групи і взаємної відповідальності стає для мене набагато важливішим.

Так ми породжуємо рівень Людини. Ми ніби позбулися тягара і починаємо існувати в ньому, відчуваючи незвичайну легкість і свободу від будь-яких рамок і перекосів, які тиснули на нас до цього.

А ЯК ЖЕ ПРАКТИКА?

Як практично підійти до створення загального поля?

Мене мають цікавити тільки ті спонуки та прагнення моїх товаришів по групі, які ведуть догори. Все, що стосується їх особистості, сім'ї, роботи, земного життя, залишається внизу. Я намагаюся з'єднатися тільки з тими їхніми бажаннями і думками, які спрямовані на створення цього поля, яке вище від нас, і однакове для нас усіх.

Ми маємо грати у цей наступний рівень, як діти, які граючи, створюють нову реальність. Треба включити фантазію, постаратися уявити себе вже на цьому новому рівні Людини і всі обговорення та розмови, що відбуваються в групі, вести з цього рівня.

У групі ми будемо намагатися співвідносити себе з цим полем, або уявним центром групи, який перебуває не в тобі і не в мені, а десь між нами, там, де з'єднуються наші спільні бажання і думки. Будемо намагатися говорити «туди» і «звідти». Тобто ми будемо говорити, не звертаючись особисто до когось з товаришів, а в наш спільний центр. І висловлювані думки і відчуття я буду намагатися черпати не з свого земного досвіду і повсякденних уявлень, а намагаючись трохи піднятися над ними, – ніби прислухаючись до цього загального центру.

При цьому для мене важливіше почути іншого, ніж висловити свою власну думку. Промовчати, включивши відчуття і мислення через слова товариша з'єднуючись з цим загальним полем, теж нормально.

Обговорюючи теми, які можуть вивести нас на інший рівень, ми ніби підкидаємо хмиз у полум'я нашого спільного багаття. А теми обговорення мають бути такими, які змусять нас працювати вище нашого сьогоднішнього «я» і на які у нас немає готових відповідей і рішень. «Що таке наш наступний рівень? Як би ми побудували наші суспільні відносини, нашу економіку, наші сімейні взаємини, взає-

мини з дітьми? Що б ми почали відчувати у зв'язку між собою? А що таке інтегральна природа? Що таке інтегральне людство, інтегральний розум, відчуття?»

Поступово нам розкриються нові пласти самих себе – ті, які здаються нам зараз абсолютно неживими і в які нам дуже важко проникнути. А коли ми прорвемося через цей психологічний бар'єр, «народимося» там хоч трішки, ми побачимо величезний світ нових відчуттів і нових знань, які перебувають за матерією. Адже нежива, тваринна і рослинна матерія існують у нашому світі. А «людська» матерія – це вже енергія, звільнена від матерії цього світу. Ми побачимо зовсім інший рівень світу, новий вимір.

ІДЕАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО

ВІЧНЕ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

Ми як людство являємо собою єдиний інтегральний організм, або, як кажуть вчені, «суперорганізм». Ідеальний стан організму – це стан гармонійної взаємодії всіх його елементів. Коли елементи організму, або його органи, перебувають в абсолютному гармонійному зв'язку між собою, весь організм цілком і кожен його орган окремо відчуває життя. Вічна, досконала насолода наповнює нас всіх, циркулюючи між нами, адже вона пробуджується, зберігається і передається далі кожним з нас.

На противагу цьому, наш сьогоденній стан, коли кожен намагається насолоджуватися поодиноці, беручи від життя максимум, веде до апатії і відсутності інтересу до життя. Адже насолода і бажання протилежні один одному. Припустимо, я вмираю від спраги. Ось, нарешті, я дорвався до води, і в міру того як я п'ю, моя жадоба поступово згасає. Ковток, ще ковток, і все – моє бажання остаточно наповнилося. Я більше не відчуваю насолоди від пиття – сталася «взаємна анігіляція», прагнення насолодитися і насолода знищили одне одного.

Але якщо ми зв'яжемо між собою наші насолоди і бажання, вони будуть нескінченно перетікати між нами. Я насолоджую тебе, ти когось другого, він – наступного, і так по колу. У цьому колі буде циркулювати безперервне величезне бажання і така ж безперервна і величезна насолода. При цьому ніхто не буде її гасити, бо я наповнюю не себе, а всіх інших. Такий стан і називається вічним і досконалим життям.

ПІД ПАРАСОЛЬКОЮ ЄДНОСТІ

У новому суспільстві буде діяти принцип об'єднання над усіма відмінностями. Усвідомлюючи наші відмінності, ми не будемо намагатися їх «виправити». Кожен залишиться при своїх соціальних, релігійних, національних або партійних розбіжностях. Адже в жодній країні прекрасно уживається безліч народів і культур. Всім відомо, що історія Європи складається з суцільних війн, ненависті і взаємних претензій, що вкорінені в глибині століть, і це не заважає існуванню Євросоюзу.

Над усіма чварами і розбіжностями ми розкриємо парасольку єдності. Ми різні, і саме це дозволить нам піднятися і бути на рівень вище цього.

ХТО БУДЕ КЕРУВАТИ СВІТОМ

Здавалося б, якщо людство – це єдиний організм, одна сім'я, порядок у цій сім'ї має забезпечувати єдиний світовий уряд. Але яким державним апаратом воно має володіти? Адже ми хочемо досягти суспільства взаємної відповідальності, де не проводиться нічого зайвого, і все перебуває у повній рівновазі з природою.

Жодний світовий уряд для цього не потрібен. А загальна гармонія досягається переходом на наступний етап розвитку – етап єдності, або колективної свідомості. Включаючись в загальний ланцюжок взаємної відповідальності, кожна людина буде миттєво відчувати все те, що відчувають всі інші. Зникне поділ на «я» або «ми» та «інші», і залишиться єдине ціле, яке більше, ніж проста сума кожного з нас.

Завдяки відчуттю цього єдиного цілого ми зможемо легко, безпомилково і з любов'ю оптимально взаємодіяти між собою.

ГАРМОНІЯ – ЦЕ ПРОСТО!

Гармонія обумовлена тим, що в природі існують дві сили. Вони діють на всіх рівнях: як на базовому, фізичному, так і на біологічному, і навіть на моральному. Назвемо ці сили «позитивною» (силою віддачі) і «негативною» (силою отримання). Якщо вони врівноважені в людському організмі, людина абсолютно здорова. У природі їхня рівновага веде до стану абсолютного спокою.

Зрушення з точки рівноваги, коливання і гармонійна взаємодія цих сил призводять систему в рух і викликають життя. Так, пульсуючи, працює серце. Так на вдиху і видиху працюють легені.

В ідеалі все людське співтовариство буде працювати саме в такому режимі: за принципом пульсації або дихання. Ми будемо по черзі брати від природи і рівно стільки ж їй віддавати. Всі частини людського організму будуть коливатися не окремо, а разом з природою. Це і буде станом гармонії, гомеостазу, взаємної підтримки, до якого Природа нас так неухильно і невблаганно підштовхує.

ФОРМУЛА ЗДОРОВ'Я

Здоров'я – це рівновага всіх параметрів людського організму: обміну речовин, цукру в крові, тиску і так далі. Входячи в рівновагу із загальною природою, ми відновлюємо рівновагу в собі самих. Відомо, що в природних умовах тварини практично не хворіють. Вони страждають і хворіють тільки внаслідок тих «перешкод», які ми свідомо чи несвідомо вносимо в природу. Прийшовши до гармонійної рівноваги, ми не тільки оздоровимо самих себе, а й піднімемо за собою більш низькі рівні природи: тваринний, рослинний і навіть неживий.

Сьогоднішні фізичні і психічні проблеми людини багато в чому пов'язані з позицією нашого протистояння природі. Всілякі фобії і страхи – це захисні механізми, які утримують нас від «неврівноважених» вчинків у суспільстві. В інтегральній системі, в якій всі частини працюють в унісон, виконуючи свою функцію і працюючи на загальне благо, зникнуть всі ці «гальма» і механізми. Здорове суспільство повідомляє всім своїм елементам життєву силу, включаючи їх в загальний процес і підтримуючи в них внутрішнє здоров'я.

ВИЩЕ СМЕРТІ – БЕЗСМЕРТЯ

Взаємна відповідальність виводить людину на абсолютно інший рівень існування. Як інтегральна частина цілого вона включається у загальний розум і в загальне відчуття. При цьому, якщо взяти ширше, виявиться, що це – загальний розум і загальне відчуття всієї Природи, усього всесвіту, всього того закону, який керує всесвітом.

Відчувши себе частиною цього цілого, людина ніби підніметься над рівнем відчуття свого тіла як чогось окремого і кінцевого. Своїми думками і відчуттями вона розчиниться у всіх, у величезній загальній думці, у величезному єдиному бажанні, яке ми всі створюємо. Перехід до іншого стану буде відбуватися гладко, спокійно і безболісно. Досягнувши єдності з природою, ми піднімаємося над своїм тілом і над смертю.

МІКРОСХЕМА НАСОЛОДИ

Наша насолода швидко проходить, тому що її джерело і бажання, в якому ми її відчуваємо, пов'язані безпосередньо. Це як в електричному ланцюзі: якщо безпосередньо з'єднати два полюси, плюс і мінус, вийде коротке замикання. Ми відчуємо миттєвий спалах енергії, а потім ланцюг розімкнеться.

А що коли, як це роблять в електричному ланцюзі, між полюсами поставити елемент, що має опір (резистор)? Таким елементом, що стоїть між бажанням і насолодою і не дає їм замкнутися, може стати інша людина. Припустимо, я щось роблю для своєї дитини. У моїй дії присутня любов, і насолода від такого вчинку я можу відчувати безперервно і нескінченно. А якщо у мене таких дітей мільйон? Насолода буде в мільйон разів більше, і вона як і раніше не гаситься!

Ми вловили принцип: насолода має проходити через інших людей. Але як я можу полюбити їх? Якщо це мої діти, сім'я, – це зрозуміло. Але, з іншого боку, вони в певному сенсі є частиною мене самого, і тому насолода, яка відчувається через них, не дасть мені виходу на принципово новий рівень.

Щоб піднятися на наступний рівень насолоди, або на наступний рівень природи, мені доведеться полюбити абсолютно чужих мені людей. Знадобиться перейнятися участю до інших, змінити байдужість або навіть ненависть на любов. Це і означає прийти до взаємної відповідальності.

НЕВИЧЕРПНИЙ ФОНТАН ТВОРЧОСТІ

Взаємна відповідальність жодним чином не суперечить творчій індивідуальності людини. Ніхто не буде змушений відмовлятися від неповторних, одному йому притаманних рис, що складають основу його особистості. Об'єднання відбувається вище – над ними.

Припустимо, я художник, композитор або людина іншої творчої професії, яка бере участь в цікавому і масштабному мистецькому проєкті. Ясно, що, з одного бо-

ку, від мене вимагається максимум віддачі, винахідливості і креативності, і саме тому я в ньому беру участь. З іншого боку, всі працюють на благо однієї спільної мети, підкоряючись одному творчому задуму.

Так само буде і в суспільстві взаємної відповідальності. У мене будуть безмежні можливості для творчого самовираження. Адже матеріальні потреби мені буде забезпечувати оточуюче мене суспільство. Ніхто не буде обмежувати мене в моїх творчих поривах, але разом з тим відпаде необхідність з кимось конкурувати за місце під сонцем. Я буду відчувати себе творцем, і це відчуття буде наповнювати всі мої бажання.

ВСЕ ВЖЕ ПОБУДОВАНО ДО НАС

Суспільство взаємної відповідальності не означає, що потрібно буде штучним шляхом щось будувати або винаходити. Єдина наша активна дія – це все більше об'єднання. У міру нашого об'єднання ми будемо розкривати існуючу до нас систему вищого порядку. І в міру нашого включення в неї все буде поступово влаштовуватися і налагоджуватися само собою.

Якщо в старому світі економістам доводилося вибудовувати складні системи зв'язків та укладати договори для їхньої підтримки, в новому світі нічого цього не знадобиться. У новій системі, яка розкривається, вже все є. Нам потрібно тільки налаштувати під неї наші людські зв'язки – і все. Більше нічого не потрібно, всі біржові брокери можуть йти на заслужений відпочинок.

Більше того, ми раптом виявимо, що відпала необхідність у всіх придуманих нами професіях. Залишиться лише те, що дійсно необхідно для нашого нормального існування. Адже в ідеально узгодженій, досконалій системі їх немає.

Ця ідеальна система зв'язків існує і сьогодні. Ми просто не знаємо, як в неї включитися. Тому і відбувається глобальна криза, яку ми так болісно відчуваємо. Так Природа намагається підштовхнути нас до розкриття взаємної відповідальності. Адже економічна криза – це по суті справи криза системи наших взаємозв'язків. А як тільки ми почнемо їх налагоджувати, ми почнемо входити в цю ідеальну систему і відчувати внутрішній розум Природи.

Все глибше входячи в цю систему, ми розкриємо всередині неї вічне і досконале життя. Наші тіла будуть вмирати і зникати, але ми цього навіть не відчуємо, тому що будемо існувати в цій системі в повному злитті з загальним вселенським розумом. Настане нова ера, в яку ми поступово починаємо вступати в сьогоднішні.

КОЛИ Ж, НАРЕШТІ?

Коли ж, нарешті, на Землі стане добре?

Коли кожен з нас почне думати не тільки про себе, а й про всіх інших.

ДЕТАЛЬНИЙ ЗМІСТ

[Передмова](#)

[Структура книги](#)

[Частина перша. Революція у серці](#)

[Новий світ](#)

[Природа і ми](#)

[Взаємна доповнюваність](#)

[Природні ресурси та екологія](#)

[На шляху до рівноваги](#)

[Пологові переходи](#)

[Практичний шлях](#)

[Вплив громадської думки](#)

[Сила оточення](#)

[Телебачення, Інтернет і взаємини між людьми](#)

[Роз'яснення, усвідомлення та одужання](#)

[Зайнятість і навчання](#)

[Принципи інтегрального виховання дітей](#)

[Разом ми прискоримо зміни](#)

[Рекламна кампанія усього життя](#)

[Соціальна справедливість](#)

[Як досягти згоди](#)

[Вигоди від реалізації взаємної відповідальності](#)

[Частина друга. Побудова нового суспільства](#)

[Криза як шанс](#)

[Стоп, машина!](#)

[Назад шляху немає](#)

[Бумеранг егоїзму](#)

[У вирі змін](#)

[Війна чи мир](#)

[Двигун історії](#)

[Пологові переходи нового світу](#)

[До основ, а навіщо?](#)

[Людство в режимі очікування](#)

[У глобальному і лютому світі](#)

[А матеріал-то у вас неякісний!](#)

[Банкрутство благодійності](#)

[За планом Природи](#)

[Природа не терпить дисбалансу](#)

[Золоте століття](#)

[Голод не тітка](#)

Свідомість на виріст
Альтруїстичні мурахи
Хто сказав, що люди не літають?
Грибниця щастя
Відчути ноосферу
Громадянська солідарність
Чому їм, а не мені?
Що таке рівність
Очкарик, шафа і соціальна справедливість
«Сорока-ворона кашку варила...»
Під загальною ковдрою
Правильні цінності
Взаємна відповідальність
Сімейна рада
Хто врятує потопаючого?
Голограма людства
А кулька летить...
Сімейний психолог для людства
Мадонна з сусідською дитиною
Економіка майбутнього
Економіка – наука відносин
Бізнес навпаки
Багаті теж платять
Скромна чарівність печер
По вуха в болоті і без вогнегасника
Зайнятість і свобода
Не безробіття, а свобода
Хто твій господар?
Все вище і вище, а далі?
Весь світ за партою
Інтегральне виховання для дорослих
Освіта для освічених, виховання – для всіх
«І досвід, син помилок важких...»
Парк інтегрального періоду
В майбутнє на зорельоті
Віз і вершник
Теорія єдиного поля
А як же практика?
Ідеальне суспільство
Вічне протягом життя
Під парасолькою єдності

[Хто буде керувати світом](#)
[Гармонія – це просто!](#)
[Формула здоров'я](#)
[Вище смерті – безсмертя](#)
[Мікросхема насолоди](#)
[Невичерпний фонтан творчості](#)
[Все вже побудовано до нас](#)
[Коли ж, нарешті?](#)

[Детальний зміст](#)

[Примітки](#)

ПРИМІТКИ

1. Звернення Крістін Лагард до Міжнародного Фінансового Форуму 2011. - Пекін, 9.11.2011.

<http://www.imf.org/external/np/speeches/2011/110911.htm>

2. Майк Хайлон. Вплив економіки на стабільність сім'ї. - 27.12.2008.

<http://www.gizmag.com/the-impact-of-the-economy-on-family-stability/10620/>

3. За статистикою ООН на січень 2012, Росія займає перше місце у світі за кількістю розлучень, позашлюбних і покинутих дітей.

<http://digest.subscribe.ru/economics/news/n757429523.html>

4. За статистикою ООН, Росія займає перше місце у світі за споживанням алкоголю та героїну. Там само.

5. http://www.ng.ru/politics/2010-11-19/3_kartblansh.html

6. Ілля Питалєв. Експерт: Загальний характер освіти не зробив її якіснішою. - РІА Новини, 20.02.2012.

<http://strategy2020.rian.ru/news/20120220/366263499.html>

7. Н. Шлемова. Криза системи освіти – криза людини.

http://www.obretenie.info/txt/shlemova/krizis_sistemi_obrazovaniya.htm

8. Кейт Келланда. Майже 40% європейців страждає психічними розладами. - Рейтерс, 4.11.2011.

<http://www.reuters.com/article/2011/09/04/us-europe-mental-illness-idUSTRE7832JJ20110904>

9. Тобі Хелм. Більшість англійців вважає, що діти будуть жити гірше від своїх батьків – опитування громадської думки. - Газета «Гардіан», 2.12.2011.

<http://www.guardian.co.uk/society/2011/dec/03/britons-children-lives-parents-poll>

10. Газета.ru, 7.09.2011

<http://www.gazeta.ru/financial/2011/09/07/3758953.shtml>

11. Бренда Кронін. Сорос: світова фінансова система на межі краху. - Економіка реального часу. «Уолл-Стріт Джорнал», 01.12.2011 // на англ. мов.

http://blogs.wsj.com/economics/2011/12/01/soros-world-financial-system-on-brink-of-collapse/?mod=wsj_share_twitter

12. Бі-Бі-Сі. Moody's знизило рейтинг великих британських банків. - 7.10.2011.

http://www.bbc.co.uk/russian/business/2011/10/111007_uk_banks_rating.shtml

13. Словник іншомовних слів російської мови

http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/38807Кризис#

14. Ерез Давіді. Рецензія на книгу: Я. Голдін, Дж. Камерун, М. Балараян «Виняткові люди: як міграція сформувала наш світ і буде визначати наше майбутнє». - 25.08.2011.

<http://www.amazon.com/Exceptional-People-Migration-Shaped-Define/dp/0691145725>

15. Тім Джексон. Аналіз економічної реальності. - TED, Октябрь 2010.

http://www.ted.com/talks/lang/ru/tim_jackson_s_economic_reality_check.html

16. А. Полунін. Євро стало Сталінградом. Поки для Німеччини. - Вільна преса, 14.11.2011.

<http://svpressa.ru/politic/article/48912/>

17. Ентоні Гідденс. Вислизаючий світ. Як глобалізація змінює наше життя. - Изд. «Весь Світ», 2004, стор. 23-24.

18. Хав'єр Солана та Даніель Іннераріті. Нова граматика влади. - Project Syndicate, 2011 року.

<http://germania.germaniaplus.de/2011/08/02/xaver-solana-i-daniel-innerariti-novaya-grammatika-vlasti/>

19. Людгер Кюнхардт. Заклик до США заново відкрити свої ідеали. - Глобаліст, 24.05.2011 // на англ. мовою.

<http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9149>

20. Паскаль Ламі. Виступ в Джакарті. - 14.06.2011 // на англ. мов.

http://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl194_e.htm

21. http://www.osiart.com/Physiker/Einstein4_.htm

22. Д-р Елізабет Саторіс. Біологія глобалізації. - 1998.

<http://www.ratical.org/LifeWeb/Articles/globalize.html>

23. Там само.

24. Див. статтю у Вікіпедії:

http://ru.wikipedia.org/wiki/Уничтожение_воробьёв

25. С. Кіллен, С. Маррас, Дж. Стеффенса і Д. Мак-Кензі. Аеробна ємність впливає на просторове положення особини в косяку риб. - В: «Матеріали королівського товариства біологічних наук» травень 2011 р.

<http://rspb.royalsocietypublishing.org/content/early/2011/06/07/rspb.2011.1006>

26. Марк-Андре Селосс, Франсуа Руссе. Ринкові відносини між рослинами і грибами. - Журнал «Сайенс», серпень 2011 року.

<http://www.sciencemag.org/content/333/6044/828.summary>

27. Костянтин Куц. Пастка глобалізації-2: коли світ розпадеться на блоки. - Business FM. 26.06.2011.

<http://www.bfm.ru/articles/2011/06/26/zapadnja-globalizacii-2-kogda-mir-raspadetsja-na-bloki.html>

28. Фіона Харвей. МЕА попереджає: протягом п'яти років світ прийде до незворотних кліматичних змін. - Газета «Гардіан», 09.11.2011.

<http://www.guardian.co.uk/environment/2011/nov/09/fossil-fuel-infrastructure-climate-change>

29. Всесвітній фонд дикої природи (WWF). Рибальство: чому це важливо.

<http://www.worldwildlife.org/what/globalmarkets/fishing/whyitmatters.html>

30. Йен Семпл. Зі зміною клімату і зростанням населення, що вигублюють родючі землі, реальною загрозою стає глобальна харчова криза. - Газета «Гардіан», 31.08.2007.

<http://www.guardian.co.uk/environment/2007/aug/31/climatechange.food>

31. Ф. Алескероглу. Грядуща нафтова криза: прогнози і реальність.

http://www.azeri.ru/papers/echo-az_info/41579/

32. О. Поляковський. Лестер Браун про екологічні проблеми. - 18.07.2009.

http://www.p0d.ru/news/data_html/aaaaababo.html

33. Лестер Браун. Світ на краю: як запобігти руйнуванню навколишнього середовища та економіки. - W.W.Norton & Company. New York, London. Стор. 16.

34. Виступ Держсекретаря Клінтон в ФАО на тему всесвітньої продовольчої безпеки. - 6.05.2011.

<http://www.fao.org/news/story/ru/item/74085/icode/>

35 Рамі Іносенціо. Світ втрачає 30% їжі. - 13.05.2011.

<http://business.blogs.cnn.com/2011/05/13/30-of-all-worlds-food-goes-to-waste/>

36. «Етика і глобальна фінансова криза» - інтерв'ю з Мішелем Камдессю.

<http://www.youtube.com/watch?v=M3q8XFLDWIq>

37. Цит. по книзі: Солімар, Л. Уолш, Д. Лекції з електричними властивостями матеріалів. - 1991 року, Стор. 8.

38. Н. Н. Моїсеєв. Людство на порозі ХХІ століття. В: «Глобалістика як галузь наукових досліджень і сфера викладання», під ред. Абилгазієва І.І., Ільїна І.В. - 2011, стор. 36.

<http://fgp.msu.ru/publ/globalistika7.pdf>

39. Михайло Делягін: «Через три роки Росію чекає велика смута». Аргументи і факти. 19.09.2011.

<http://www.aif.ru/society/article/45954>

40. Ніколас Крістакіс, Джеймс Фаулер. Зв'язані однією мережею. Як на нас впливають люди, яких ми ніколи не бачили. - Видавництво «Юнайтед Прес». 2011 року.

41. Мануель Ескудеро. Прикмети глобалізованого і хаотичного світу. - 01.09.2011.

<http://www.postcrisisworld.org/mneniya/podrobnee/965/>

42. Опис експериментів Аша див.:

http://ru.wikipedia.org/wiki/Эксперимент_Аша

43. <http://www.youtube.com/watch?v=МоеQ3I7BRpY>

44. Про те, як знімався фільм «Я та інші» див.: В. Мухіна. Ми всі конформісти. - 17.03.10.

<http://www.snob.ru/selected/entry/15051>

45. Див.: «Насильство на екрані пагубно для розумового розвитку дітей».
http://www.xpomo.com/ruskolan/tolpa/deti_03.htm

Див. також: Райнер Пацлаф. Застиглий погляд. Фізіологічний вплив телебачення на розвиток дітей. - Изд. Evidentis, Москва, 2003.

46. М. Бубер. Нація і народ: есе про поточні події.

47. Див., наприклад: Енді Серновіц. Сарафанний маркетинг. Як розумні компанії змушують про себе говорити. -

Вид. «Манн, Іванов і Фербер», 2012.

Див. Також: Беззубцев С. Чутки, які працюють на вас. - Вид. СПб.: Питер, 2003.

48. Ніколас Крістакіс. Прихований вплив соціальних мереж. - TED. 2010 року.

http://www.ted.com/talks/nicholas_christakis_the_hidden_influence_of_social_networks.html

49. Б. Л. Вульфсон. Криза виховання. - Опубліковано на сайті «Порталус» 6.11.2007.

http://www.portalus.ru/modules/shkola/rus_show_archives.php?subaction=show_full&id=1194352164&archive=1194448667&start_from=&ucat=

50. Глобальні тенденції зайнятості - 2012 р МОП попереджає: у світі необхідно створити 600 млн. Нових робочих місць. - 23.01.2012.

<http://www.ilo.org/public/russian/region/eurpro/moscow/news/2012/0123.htm>

51. Ульріх Бек. Що таке глобалізація? / Пер. з нім. А. Григор'єва і В. Сідельник. - М.: Прогрес-Традиція, 2001. Глава 3. Хибні уявлення заважають глобалізму. Параграф «Критика катастрофічного мислення».

52. Див., наприклад: Ульріх Бек. Безробітний капіталізм. -

Der Spiegel, № 20; 1996 року, S.140-146. // російський переклад:

<http://www.academy-go.ru/Site/GrObsh/Publications/Beck2.shtml>

53. Томас Фрідман. Планета на межі. - «The New York Times», США, 07.06.2011 // Російський переклад:

<http://rus.ruvr.ru/2011/06/09/51484807.html>

54. Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек. Методи навчання. Навчання у співпраці. // пров. з англ. З.С. Замчук. - СПб.: Економічна школа, 2001. Глава 1.

55. Крістін Лагард. Шлях вперед - діяти зараз і діяти разом. МВФ. 23.09.2011 // по англ.

<http://www.imf.org/external/np/speeches/2011/092311.htm>

56. Іван Куликов. Світ змінюють вперті меншини. - Газета.ru. 27.07.2011.

http://www.gazeta.ru/science/2011/07/27_a_3709709.shtml

Див. Також: Сергій Карелін. Суперкомп'ютер розрахував, за яких умов зміниться влада в Росії. Slon. 17.08.11

http://slon.ru/future/superkompyuter_rasschital_pri_kakih_usloviyah_smen-609699.xhtml

57. Див. статті про дослідження Альберта-Ласло Барабаш: Сергій Карелін. Вчені розрахували, хто і як зможе маніпулювати суспільством. - Slon, 31.08.2011.

http://slon.ru/future/uchenye_rasschitali_kto_i_kak_smozhet_manipulirova-652958.xhtml

А також: Сергій Карелін. «Теорія відносності ХХІ століття» формується на наших очах. 22.08.2011

<http://blog.witology.com/?p=727>

58. Кеннет Рогофф. Переосмислення імперативу зростання. - Project Syndicate, 02.01.2012.

<http://www.project-syndicate.org/commentary/rethinking-the-growth-imperative/russian>

59. Петро Канаєв. «Згадайте великі часи протестів у 1960-х» Пол Кругман оцінив соціальні протести в Росії для «Газети.Ру».

<http://www.gazeta.ru/financial/2012/01/23/3972213.shtml>

60. Цитати А. Ейнштейна в оригіналі німецькою мовою див.:

<http://de.spiritualwiki.org/Wiki/AlbertEinstein>

61. Джозеф Стігліц. Економісти винні у кризі, але є шанс виправити справу. - Газета «Ведомости». 20.08.2010 // переклад статті з Financial Times.

http://www.vedomosti.ru/finance/analytics/18653/ekonomisty_vinovaty_v_krizise_no_est_shans_ispravit_delo

62. Див. Програму «Особлива думка» з Ігорем Гмизою на «Радіо Росії». - 15.02.2012.

<http://www.radiorus.ru/news.html?id=587722>

63. Хел Р. Аркес і Кетрін Блумер. Психологія заниженою вартістю. - В: Організаційна поведінка і прийняття рішень 35, стор. 124-140 (1985). // на англ. мов.

<http://commonsenseatheism.com/wp-content/uploads/2011/09/Arkes-Blumer-The-psychology-of-sunk-cost.pdf>

64. Річард Бренсон. Нові бізнес-рішення для спраглої планети. - «Незалежна газета». 03.04.2012.

http://www.ng.ru/branson/2012-04-03/2_branson.html

65. О. Губерман. Про що думають гриби? - 24.11.2011.

<http://www.runyweb.com/articles/leisure/interesting-things/about-mushrooms-and-mycelium.html>

Див. Також: Пліснявий гриб відтворив карту токійської залізної дороги. - 22.01.2010.

<http://www.membrana.ru/particle/3625>

66. Притчі Соломона, 10:12.

ARI

<http://www.vospitanie.tv/>

Ari Research Institute (ARI) – некомерційна організація, мета якої – реалізація інноваційних ідей в освітній політиці для вирішення системних проблем сучасної освіти і виховання. Система освіти, побудована на концепції вивчення законів інтегрального і взаємозалежного світу, є необхідною умовою привнесення позитивних змін у життя людства.

Наші розробки засновані на науковій адаптації тисячолітнього досвіду, який містять системне рішення сучасних проблем.

Ми регулярно ініціюємо діалог про світову кризу, розглядаючи її як можливість зробити позитивні зміни в глобальній свідомості. На перше місце ми ставимо виховання майбутніх поколінь з метою допомогти їм успішно впоратися з масштабними кліматичними, економічними та геополітичними змінами. Наші ідеї і матеріали доступні всім, незалежно від віку, статі, віросповідання, політичних переконань або культурних традицій і світогляду.

Пріоритетним напрямком діяльності є розробка і практична реалізація принципів глобальної та інтегральної освіти. Ari Research Institute (ARI) здійснює свої програми і без обмежень надає свою базу знань за допомогою наявних мультимедійних каналів всьому світу. Ми прагнемо покращити обізнаність людей про існуючу взаємну відповідальність при вибудовуванні взаємин між собою, про необхідність бути особисто залученими в цей процес. Таким чином, ми пропонуємо шляхи вирішення серйозних проблем, що впливають на сучасне суспільство.

На сьогоднішній день в рамках освітніх програм ARI систематично займаються тисячі студентів з Росії та СНД, а так само Північної і Південної Америки, Європи, Близького Сходу, Австралії, Азії та Африки.

ЗАМОВЛЕННЯ КНИГ

Ми раді запросити Вас в інтернет-магазин

ivbooks.in.ua

Тут Ви можете замовити книги з інтегрального виховання.

Замовлення можна оформити на сайті або за телефоном:

<http://ivbooks.in.ua>

Київстар: 0688545297

МТС (Vodafone): 0660267687

Міхаель Лайтман, Олександр Козлов, Анатолій Ульянов, Сергій Жданко,
Костянтин Кальченко

Редактори: М. Бруштейн, А. Іцексон

Коректори: П.Календарев, І. Коледінцев

Художнє оформлення: І. Смирнова

Верстка: І. Менадбе

Випусковий редактор: С. Добродуб

Переклад: Ю. Романишин

ISBN 978-5-91072-047-7

Підписано до друку 07.07.2012.

Формат 60x90 / 16. Ум. печ. л. 12,5. Наклад 2000 прим.

Замовлення № 1272.

Віддруковано з електронного оригінал-макету,

представленого видавництвом,

у ВАТ «Рибінський Будинок друку»

152901, м. Рибінськ, вул. Чкалова, 8.

mail: printing@yarooslavl.ru www.printing.yarooslavl.ru